

ТОННЮЛДУЗИ

Ўзбекистон болалари ва ўсмирларининг газетаси

Газета 1929 йил 1 августдан чиқа бошлаган

№ 82-83 (6922-6923)
1998 йил 20 октябрь, сешанба

Сотувда эркин
нархда

Эртага ўзбек тилига
давлат мақоми
берилган кун

ЎЗЛИККА ЭЪТИМОД

Юнусобод туманидаги 220-лицей мактабда ўзбек тилига давлат тили мақоми берилишига 9 йил тўлиши муносабати билан «Тилни билган — элни билади» мавзусида адабий-бадий кеча бўлиб ўтди. Унда Юнусобод халқ таълими бўлими ходимлари ва бошқа меҳмонлар ҳам иштирок этдилар. «Сайёр» гуруҳининг хушовоз хонандалари дилрабо қўшиқлари ҳам ўз йўлига-ю, ўқувчиларнинг ўзона тилида дилга муҳрланадиган шеър ва ҳикоялари ўзбекликка, ўзликка шукроналар эди!

Нигора РАШИДОВА
220-мактаб

БУ ШЕЪРНИ
ЁД ОЛИНГ

МУАКИ ТУРОН

Гудакликдан онам каби
севиладим,
Хузур бўлиб юрагимга қуюладим.
Ширинликда асал бўлиб
туюладим,
Ўзлигини қадрлашга буюрадим.

Қанотимсан, кўз нурымсан
жону дилим
Ҳаётимсан, гуруримсан
ўзбек тилим.

Таъқиб этиб кўрдилар ҳам
бир замонлар,
Чўчимадинг, ўқинмадинг ўша
онлар.
Шаънингни наст қилолмади
у ёмонлар,
Иншооллоҳ этиб келди хур
замонлар,

Сепла мағрур Ўзбекистон,
ўзбек элим,
Келажаким, бахт иқболим
ўзбек тилим.

Сеп равонсан, сен бийронсан,
саодатсан,
Булбулларинг боғидаги
фароғатсан,
Мулки Турон хазинаси,
камолотсан,
Ҳақгўйликда, ростгўйликда
адолатсан,

Сеп гўзалсан, сен райҳонсан,
хушбўй гулим,
Истиқболим, ўзбек тилим —
давлат тилим.

САДОҚАТ

МУЧАЛ ТҮЙИ

Ун икки ёшга қадам қуйган ўқувчилар ҳаётида унутилмас, завқли онлар бўлиб ўтди. 6-синфда ўқиётган элликдан ортиқ болаларнинг мучал туйларига ота-оналар, оталиқ ташкилот вакиллари таклиф этилди.

— Азиз болажонлар, - деб суз бошладилар мактаб директори Гайбулла ака Алижонов. — Истиклол шарофати туфайли қадриятларимиз тикланиб бораётганлигига бугунги байрамимиз ҳам гувоҳлик бериб турибди. Мучал байра-

мингиз қутлуг булсин!

Тадбиркор Сулаймон ака Шербеков болажонларга янги наشرдан чиққан болаларбоп китоблардан совға қилди.

Ўз ака ва опаларини бошлангич синф ўқувчилари ҳам чиройли рақслари, қўшиғу шеърлари билан табриклашди. Мучал тўйи иштирокчиларидан — Солиқ Шербеков, Бекзод Муродимов, Севара Комилова, Дилфуза Маликова, Нилуфар Азимова каби аълочи ва жамоатчи ўқувчиларга мактаб

маъмуриятининг раҳматномаси битилган эсдалик совғалари топширилди.

Бугунги тадбирни ташкиллаштирган синф раҳбарлари — Зулхумор опа Сафарова ҳамда Буолия Норкуловаларга барча катта - кичик самимий миннатдорчилик билдиришди.

Абдуманноп АЗИМОВ,
Сирдарё вилояти, Шароф
Рашидов туманидаги
14-мактаб.

Биз билган, билмаган дунё...
Сураткаш Равил АЛБЕКОВ.

Энг қизиқ ўтган куним

ОНАМГА СОВҒА

Шундай кунлар бўладики, у ерда ётган наҳанг тошларга, тери китобларига битилмасада, кунгил китобида абадий муҳрланади. Ҳа, уша мен айтмоқчи булган кун «таътил кунлари» деб аталиш китобнинг варағига зар ҳарфлар билан битилди. Мана бугун ойим эрта туриб, янги чиққан ойдек бўлиб олдилар. Аслида ҳали улар уйимизнинг ойи-ку. Улар биз юлдузларни ҳам вақтли уйғотиб, меҳмонлар келишига тайёргарлик қўра бошладик.

Мен синглим билан тайёрлаб қуйган совғамизни қачон берар эканмиз деб, секинчизимиз ичимизга сиғмайди. Нелигини айтайми? Бу сир. Мана меҳмонлар ҳам келишди. Уларни дастурхоннинг турига утказиб, ҳурматларини жойига қўя бошладик. Улар олиб келган совғалардан ойимларнинг кунгил сандиқлари лиқ тўлди. Мен синглимни чақирдим. Унга олиб қуйган совғамизни тезроқ келтиришни буюрдим. Ле-

кин... Лекин унинг кузи ғамгин, мени имлаб тезроқ келишимни айтарди. Нима булди экан, деб ёнига бордим. Қарасам, биз ойимларга олиб қуйган шоколаднинг фақат қоғозигина гижимланиб ётибди. Кузларим нақ чиқиб кета ёзди. Кунгилмиз хапқириб, синглимдан уни сурай кетдим. Шунда кимдир этагимдан нуқул тортади. Қарасам, меҳмон бўлиб келган холамнинг қизчаси юз-қўллари шира бўлиб, менга «опажон, яна аҳ беринг, ҳозиргиси ширин экан», — деди.

Булди, тамом, ойимнинг туғилган кунларига совға йўқ. Нима ҳам қила олардим, ҳали қалби бир донна ширинлик билан овунувчи қизчани қандай қилиб қойиб бераман. Кайфият ҳам тушиб кетди. Совғанинг эрта кечи йўқ дедим-у, уни қайта сотиб олиб, эртага беришга қарор қилдим.

Дилимга сиёҳ сачратган кун утиб борарди. Меҳмонлар кетишга таралдуд қўра бошлади-

лар. Бир маҳал синглим мени чақириб қолди, боргим келмай бордим-у, келганимдан хурсанд бўлиб кетдим. Не кўз билан қўрайки стол устида бежирим кашта тикилган мато турарди. Кузларимга гўё секинч каштаси солингандек эди. Хурсанд бўлганимдан синглимни кучоқлаб ўпдим. У эса менга табасум ила боқарди. Каштада бир даста гул-у унинг ёнида эса «Туғилган кунингиз билан» деган битик зар ҳарфларда битилган эди...

Бу совға аввалгисидан ҳам назаримда ажойиброқ эди.

Совгани топширдик. Ойимларнинг кунгил матолари кашта билан безалгандек булди. Ҳа, бугун менинг кунгил матоимга ҳам зар ҳарфлар билан битилди...

Нигора АХМЕДОВА,
Алишер Навоий номидаги
Республика Нафис-
санъат
лицейи, 10-«А» синф
ўқувчиси.

НАСИХАТ

Улуғликка етсанг, янглишма
ўзинг
Агар атлас кийсанг, унутма
бўзунг.

Аҳмад Югнакий

Кимки ўрганишни уят, ор де-
мас,
Сувдан дур топади, тошдан
лаъл олмас.

Низомий Ганжавий

Аё, келган жаҳонга эзгулик
эт,
Ёмонликни ёмонларга қўюб
кет.

Сайфи Саройи

Ҳар ким аён этса яхши қилиқ,
Етар яхшилиқдан анга яхши-
лик.

Алишер Навоий

Тани тупроқда-ю дил бўлса
уйғоқ,
Тирик мурда дилдан ўша ях-
широқ.

Саъдий Шерозий

Ким деса айбинг агар айлаб
хузур,
Зулмат ичра роҳатига сочди
нур.

Фахриддин Аттор

Дилинг ҳушёр бўлса, кўзинг
мукаммал,
Ҳаммадан ҳам кўпроқ ўзинг-
дан уял.

Абдурахмон Жомий.

Қийинчилик чекиб, одам хур
бўлур,
Садафда қамалиб, қатра дур
бўлур.

Умар Ҳайём

Навосиз улуснинг навбахши
бўл,
Навоий ёмон бўлса, сен яхши
бўл.

Алишер Навоий

Киши фақат ҳусни билан на-
фисман,
Одамийлик жавқарила нафис,
бас.

Хусрав Дахлавий

Ҳижолат келтираркан тилда
пардоз,
Гиёҳ унмас қаро ер бўлгани
соз.

Абдуқодир Бедил
Тўпловчи:
Жўрабек Рашидов
10-синф ўқувчиси.

Турсунали Хидиров. У Душанба Давлат дорилфунинини муваффақиятли тамомлагач, бир оз муддат ўзлари ўқиган мактабда тил ва адабиёт фанидан ўқувчиларга сабоқ бердилар.

Мактабдаги «Адабиёт» тўраги тез орада энг яхши тўғараклардан бирига айланди.

Ёш мутахассисдаги ишчанликни, ташкилотчиликни пайқаган раҳбарлар уни тумандаги собиқ «Пионерлар уйи»га директор этиб тайинладилар. Турсунали ака бу ишга лавозим деб эмас, балки ўзларига билдирилган катта ишонч, масъулият деб қарадилар. Мавжуд бўлган 3—4 та тўғаракларнинг сони қисқа фурсат ичида 10—16 тага етди.

Эсимда, мактабимиздаги ўқувчилардан бирортасини «Пионерлар саройи»даги фалон тўғаракка қабул қилишибди дейишса, роса ҳавасимиз келарди. Айниқса, у ердаги «Адабиёт» (раҳбари Т. Хидиров), «Тиқиш ва бичиш» (раҳбари Ҳабиба Умарова), «Ўсимликлар оламида» (раҳбари Зулайхо Холматова) «Миллий рақс» (раҳбари Нигора Абдусаматова) каби тўғаракларга

аъзо бўлиш учун ўқувчилар навбатда туришарди. Тумандаги бирор бир байрам тадбири бу масканнинг иштирокисиз ўтказилмасди. Ҳар йили «Ўзбекистон-Ватаним маним», «Қушлар ва гуллар байрами», «Онажоним-қўшим», «Ҳеч ким ҳеч қачон унутилмайди» каби қатор тадбирларнинг ўтказилиши анъанага айланиб қолганди. Бундан ташқари Ватан тарихини ўрганиш, ўт-

тозлардан қўп нарсаларни сураб урганиш имкониятига эгамиз.

— Гимназияда таълим йўналиши қандай? Шу ҳақда тўхталсангиз.

— Ўзбекистон Республикасининг «Гимназия тўғрисида»ги низомига мувофиқ ўқувчилар ҳар йили август ойида танлов йўли билан бошланғич синфга қабул қи-

ПОЙДЕВОРИ МУСТАҲКАМ БИНО

миши мизнинг юксак маданияти билан яқиндан танишиш мақсадида Самарқанд-у Бухорога уюштирилган саёҳатларни айтмайсизми...

Бу ишларнинг ҳаммасига, албатта, Турсунали Хидиров бош-қош бўлардилар. Бу тиниб-тинчимас инсон югуриб-елиб, яқинда Ўзун туманида ҳам гимназия очилишига сабабчи бўлибдилар, — деб эшитдим ва у ерни бир бориб кўриш иштиёқи мени гимназия томон етаклади.

Озода ва кўркем мактаб биносига кириб борарканман бежирим формалар кийишган, бири — биридан одобли ўғил-қизлар кўлларини кўксиларига қўйишганича: «Ассалому-алайкум» дея қаршиладилар.

— Гимназия тумандаги намунали мактаблардан бири 3-мактаб қошида ташкил этилганлиги ҳам бизнинг ютугимиздир, — дедилар Турсунали Хидиров, — Негаки, биз бу мактабдаги тажрибали ус-

линадилар. Билим масканимиз иқтидорли болалар учун мўлжалланган бўлиб, улар математика ва информатика йўналишида таълим оладилар. Бугунги кунда 60 нафар ўқувчи 1—4-синфларда ўқимокдалар.

— Маълумки, барча соҳаларда бўлгани каби таълим соҳасида ҳам ислохотлар амалга оширилмоқда. Жумладан, «Кадрлар тайёрлаш миллий дастури ва «Таълим тўғрисида»ги қонунлар қабул қилинди...

— Ҳа, бу қонунлар энг долзарб вақтда кучга кирди. Негаки, таълим тизими ҳозирги замон талабига жавоб беролмай қолганди: ўқув тарбия муассасаларида билим беришда узилишлар содир бўлаётганди, баъзи ўқитувчи кадрлар ўтиш даври қийинчиликларига чидалмай «қоп кўтариб бозорга чиқишгача» бордилар.

Кадрлар тайёрлаш тизими янги моделининг ўзига хос хусусияти шундаки, унга асосий таркибий қисмлар сифатида «Шахс», «Ўзлуксиз

Ўстоз ҳақида сўз

таълим», «Фан», «Ишлаб чиқариш», «Давлат ва жамият» каби компонентлар киритилган бўлиб, унга кўра шахс, жамият ва давлат эҳтиёжлари

— Болалар келажагимиз, миллатимиз равнақи шулар қўлида, деймиз, Айтинг-чи ёш авлод онгига миллий руҳни қандай сингдирыапсизлар?

— Миллати, тарихи билан фахрланиб, ўсиб-ўлғайган бола, улўғликка интилади,

Бу борада халқ амалий санъати бўлган кулолчилик, ўймакорлик, наққошлик каби хунарларни бошланғич синфларданок машғулоти сифатида олиб борилаётганини айтишимиз мумкин.

Бундан ташқари одобнома дарсларида юртимиз тарихи, буюк аждодларимиз ҳақида суҳбатлар ўтказилади. Бу эса ўз навбатида болаларимиздаги Ватанга муҳаббат туйғусини оширади, уларни миллий қадриятларимизга ҳурмат билан қарашга ўргатади. Болаларимизни довиорак, ҳалол инсонлар бўлишга, тўғри фикр юритишга ундайди!

Гимназиядаги ўқув хоналарини, ётоқхона-ю, ошхоналарни, фаоллар хонаси-ю, спорт майдончаларини, бир-бир қўриб чиқарканман, сўзи билан иши бир инсон Турсунали Хидировдек ижодкорликни ҳамма устозларимизда кўришни чин дилдан орзуладим.

Дилрабо ДАВЛАТОВА.

БАХТЛИ БОЛАЛАР БАЙРАМИ

Шаҳримиздаги «Боғи — эрам»да «Оила ва экология — болаларнигоҳида» мавзусида болалар ижоди бўйича мактаблараро кўрик — танлов бўлиб ўтди.

Унда Мирзо Улуғбек туманидаги барча мактаб ўқувчилари, маҳалла болалари иштирок этди. Улар томонидан тайёрланган газеталар, расмлар кўргазмаси, моҳир кўллар ясаган буюмлар, «жонли бурчаклар», уй олдидидаги ва мактабда экилган экинлар хосилидан намуналар, видеолавҳалар, адабий ижодий-иншоолар кўзларни қувонтирди.

Байрамона безатилган боғга туман халқ таълими бўлими, туман ҳокимлиги, маҳал-

ла оқсоқоллари, шаҳар «Экосан» жамғармасидан меҳмонлар келишди.

112—121—209—225—223—

мактаб ўқувчиларининг энг яхши ишлари шаҳар кўрик — танловига тавсия этилди.

Айниқса ўқувчилар томонидан тайёрланган концерт программаси барчанинг оғзига тушди.

ИШОНЧ

Абдумалик ака Собиров биринчи болалар санъат мактабида халқ чолғу асбоблари бўлимида ишлайдилар. Уларнинг шогирдлари санъат байрамларида, шаҳар ва республика танловларида биринчи ўринни эгаллаб келмоқда. Улардан кўпчилиги бугунги кунга келиб махсус билим юртларини битириб санъат соҳасида фаолият кўрсатишяпти. Мухайё, Мухлиса Умарова, Нодира Муҳамедова, Гулчеҳра Фафуровалар шулар жумласидандир.

Абдумалик ака оилада меҳрибон оталар. Фарзандлари ҳам санъатга ошна. Шаҳноза ва Азизжон маданият олийгоҳининг талабаси. Авазжон ва Сардорлар эса санъат мактабининг дои-

ра синфида ўқишяпти.

Айни кунларда мактабдаги шогирдлари Даврон Акбаров, Азиз Отабеков, Ҳабибулла ва Ҳамидулла Саримсоқов, Баҳодир Аҳмедов кабилар 1998—99 ўқув йилида бўладиган кўрик танловга тайёргарлик кўришмоқда.

— Бу йилги кўриктанловда ўқувчиларим фаол иштирок этишади. — дейди устоз. Улар ўз куй, қўшиқларида мустақил Ўзбекистонимизни куйлайдилар. Шогирдларим келажакда ўз халқига сидқидилдан хизмат қилишларига ишонаман.

Нодира МИРЗАЕВА, Тошкент шаҳри, Мирзо Улуғбек тумани.

Шарофжон нима қилиб қўйдинг-а, болам? Балки, қандай иш қилиб қўйганингни ўзинг ҳам тушунмас-сан? Тушунтириш керакми-кан, а?... Балки, тақдиринга битилганмикан, а? Ҳа, энди кеч сен кетишга шайланиб бўлдинг. Деярли чет эл шаҳарларини кўрмаган кўзларинг мен учун ҳам маълум бўлмаган сарҳадларни кезиб юрибди. Сенинг, шу ёшингда ўзингни адоқсиз меҳр ва муҳаббат билан қуршаб турган оламни бирақайга ташлаб кетгинг, мусофирликда яшагинг келиб қолди. Бундай тасодифий хоҳишнинг сабаблари, илдишлари чуқур, бўйлаб бўлмас — айна пайтда ечимни ўта дилгир муаммодир. Демак, яратган Эгам-у, сен ва мен биламиз. Бу кўникишимиз лозим бўлган, абадий бедаво дарддир. Унинг даъвоси йўқдир. Даъвосининг ўзи дунёдан бевақт ўтиб, тупроқ бағрида ётибди, ҳа!

Тавба, буй-бастинг, юриш-туришларинг десам — дабдурустдан бир қарорга келишинг ҳам отангга тортди-я. Албатта, отанг дилига келган гапни зумда тилига чиқарадиганлардан эмасди. Бир қараганда жавоблари шундоқ туйқусдан кутилмагандек туюларди-ю, аслида у узок, кўп ва хўп уйланган бўларди. Ҳа, тарозига тортилгандек мағизли ва маъноли жавоб аввалдан уйлангандек туюларди. Буни мен ҳам, бошқалар ҳам кейинчалик тушуниб қолардик. Лекин сенинг қарорингни ўшандай тугал дея олмайман...

Биласанми, сенинг тутатган йўлинг нимага ўхшаб кетди... Сув бўйларига дам олгани чиққанимизда, сувга тош отиб, сакратишни яхши кўрардинг-ку, шунга ўхшаб кетди. Гўё сен отган тош менинг юрагим устида сакраб-сакраб ўтгандек бўлди. Ҳа, ҳаётим қандайдир осойишта, майда-чўйда ташвишларни ҳисобга олмаганда, бир маромда кечаётгандек эди. Гўё, тинч оқар дарё сувидек сен отган тош дарё юзиде сакрагандек, юрагимни жазиллатиб ўтди. Сенинг болаларча қилган қарорингни шунчаки бир уйинга ўхшатганим учун хафа бўлмагин, болам.

Мен марҳум отангинг суратини қўлимга олиб, узок-узок тикилиб қолганларингни гувоҳи бўлганман. Ҳа, отангга ўхшагинг, отангдек сарвақат бўлгинг келади. Ажабо, ҳамма фарзандлар ҳам отасидек бўлишни орзу қилишармикан? Бошқаларни билмадим-у, лекин отанг раҳматлик менга ўхшашини жудаям орзу қиларди. Буни қаердан билгансиз, ёки адамлар Сизга айтганмилар, — дейсанми? Йўқ, отанг бунақа иқроларни ёқтирмасди. Атрофдагилардан ҳам, ҳатто мендан ҳам маъкул бўлган фазилатларни ўзига сингдириб олишга уринарди. Мен буни унинг баъзи бир ҳолатларидан се-

зиб қолардим. Лекин у ҳеч кимга «Сиз ундоқ яхши одамсиз, бундоқ яхши одамсиз», деб гапирмас эди. Буни қандайдир тилёғламаликка яқин ҳолдеб билса керак-да?! Кейин ўзини ҳам мақташларини ҳушламас эди. Шунча гаплар бўлиб қолса, ерга тикилганчаа, бошини ирғаб «Бўлди қилақолинг, жа оширворяпсиз», дегандек бир ҳолга тушарди. Шунинг учун мен унинг ютуқларини ҳам сал-пал қозоғга ураб гапирардим. Лекин отанг мен мактаб опчиқиб қўйган баландликдан дарров пастга тушиб оларди. Нимагадир аданг, «Мақтов одамни ўлдиради», деган ақида деймизми, нақл деймизми, ишқилиб, шунга қаттиқ ишонарди.

Бобожон, ўзингиз-чи, ўзингиз мақтовга қандай қарайсиз, дейсанми? Тан олиб айтишим керак, ёмон қарамайман. Мақтов кимга ёқмайди дейсан. Мушукни тиззанга олиб, силашинг бу махлуққа қандоқ ёқса, мақтов ҳам инсонга шундоқ ёқади. Ҳа, киши олдини олмаса, бора-бора мақтовларга елкасини тутадиган тобе бўлиб, мақтовсиз яшай олмайдиган, гўё бе-

кетинг, Алишерингиз китобга андармон бўлиб, уйқусиз бўлиб қоляпти, — дерди бувинг куйманиб.

Чиндан ҳам, у тенги болаларни кўчадан уйга обкириб бўлмасди. Алишерни эса, кўчага чиқариб бўлмасди. Биз унинг бировга қўшилмайдиган одамови бўлиб қолишидан чўчирдик. Кейин бу ёшда мук тушиб китоб ўқийвериш ҳам кемтик бола қилиб кўяди-да. Менга сал таскин берадиган томони — Алишер хушёр, зийрак эди. Эрта билан бадантарбия қиларди. Совуқ сувда чўмиларди. Жисмоний тарбиядан баҳолари «Беш» эди... Шундоқ бўлсаям, «Китоб жинниси»га айланиб қолишини мен ҳам бувинг ҳам истамас эдик. Ахир, китоб — бошқа, ҳаёт — бошқа-да. Агарда диққат қилсанг, ёзувчилар кўпроқ эришиш қийин бўлган орзулар ҳақида ёзишади, эришиб бўладиган орзуларнинг эса на ёзувчига, на ўқувчига қизиғи бор. Китоб орқали ҳаётни таниган одамга яшаш ҳамиша қийин бўлади.

Айтишади-ку, ҳаёл — бошқа ҳаёт бошқа — деб...

Шу гапларни бувинг такрорлайверганидан кейин бир кун кўнглимдан кечиб юрган гапларни адангга айтиб

йўйишиб чиқиб кетишди, аслида мен уйғоқ эдим. Ҳа, ўзимни ўзим имтиҳон қилардим. Дафтарнинг биринчи варағидаги сўзлар мени шу кўйга солиб қўйган эди. У пайтларда мени отам сенинг катта бобонг ҳаёт эдилар. Агарда у киши мени ёнларига ўтиргизиб эллик кун панду насиҳат айтганларида ҳам мен бунчалик аҳволга тушмаган бўлардим. Мен йигит бўлиб улғайиб бош фарзандим 13 ёшга кирган бўлса-да, ҳаётга бунчалик сергак ўй-хаёллар билан боқмаган эдим. Ушанда илк бор Оллоҳ таоло, бу ёруғ оламни ниҳоятда заргарлик билан яратганига тан берган, билиб билмай қилиб қўйган гуноҳларимга тавбалар қилган, ўтган йиллар воқеаларини бирма-бир эслаб кинода худди кинода кўраётгандек эдим. Сизни бунчалар ўй-хаёлларга толдирган қандай ёзув экан дейсанми? Балки, кўзинг тушгандир. Ахир адангни ёзганларини кунора кунда титкилаб ўтирадиган одатларинг бор-ку, дарвоқе у ёзув сени бунчалик хайратга туширмаслиги ҳам мумкин. У болаларга эмас оталарга тегишли гап. Лекин шунчалик гап эмас. Хито! Чақирик! Хайқирик!

МЕНИНГ ФИКРИ — ЁДИМ ОТАМ-ДЕК БЎЛИШ... Ҳа, унинг кундалик дафтари шундай сўзлар билан бошланарди, Сенга маълумки бунақа дафтарлар кўпгина ёшларда бўлади. Унга улар отасига, онасига ҳатто энг яқин жўрасига ҳам айтмайдиган сирларини битиб қўядилар. Ва бу дафтарларни сирларини яширгандек яширадилар, ошкор бўлишини истамайдилар. Шунинг учун ҳам бу дафтарга фақат рост гаплар, эзгу орзу-уйлар тушади. У ўша навқироннинг қалбидек пок ва сирли бўлади.

Мен ўшанда фарзандларим менга қараб буй қўзаётганини, менинг юриш-туришларимга қараб қад ростлаётганлигини кўриб гап-сўзларимдан кўчирма олаётганликларини илк бор ҳис қилдим. Ота фарзандлари учун бир кўёш янглиғ экан. Кунгабоқарлардек ундан нур эмиб ўсишаркан. Ота қайққа оғса фарзандлари ҳам шу тарафга юрар экан. Мен кечагина ота-онам назоратида бўлган бўлсам, энди бу назорат Оллоҳнинг қудрати билан фарзандларим кўзларига кўчганини англадим. Ҳа, бу назорат биринчисидан кўра қаттиқроқ эди. Ота-онам қусурларимни юзимга айтиб йўлга соларди. Фарзандларим-чи, бундай қиллолмайдилар, аксинча, ўша қусурларни қандай бўлса, шундайлигича ўзларига кўчирадилар. Ана шунда танбеҳни ота-она эмас, ҳаётнинг ўзи беради. Тангри таоло, нима эккан бўлсанг шуни ўргин, дейди.

Менинг саркаш неварам, бу сўзлар сенга сал ботмайроқ турганини сезяпман. Лекин сал кунда сен ҳам ота бўласан. Биз хоҳлаймизми, хоҳламаймизми, таъсир доирамиздан бироз бўлса ҳам чиқиб кетасан.

Лекин Оллоҳ берган буюк неъматлар — фарзандларинг назоратига тушишингни олдиндан сездириб қўймоқчиман. Болам, бу менинг оталик бурчим, ўз вақтида Алишерга, Ганишерга, Баҳромга, Гулнорага ҳам Шогулом отамдан олган сабоқларим ҳақида айтиб турардим.

Нимагадир, ўша кунги ҳолатдан кейин анчагина босиқ бўлиб қолдим. Ўртада шайтон бор-да, одамзод баъзан нима яхши-ю нима ёмонлигиниям ажратолмай қолади. Ҳа, хом сут эмган инсон гуноҳ билан савобнинг фарқига боролмай қолади. Ушандай пайтларда Алишернинг «фикри-ёдим отамдек бўлиш»... деган битиги лоп этиб қаламга келади-да кўз олдим бир қоронғулашиб, кейин чарақлаб очилиб кетади. Беихтиёр кўп нарсаларга бор-эдеб қўл силтаб юборгим келади.

Кўриб турганлар эса ҳайрон бўлишади, тумшугининг тагидан ўтаётган нарсани кўрмайди-я, тайёр пишиб турган бойликдан юз ўғирди-я деб...

Ислом ШОҒУЛОМОВ

СУВ ЮЗИДАН САКРАБ ЎТГАН ТОШ

Ҳурматли ўқувчилар!

Маълумки, газетамизнинг ўтган сониде (№ 80—81 сон) «Тоғиб ўқинг!» руқни остида «Дарёдил инсоннинг умр китоби» мўъжаз мақола эълон қилинган, таҳририятимизга муштарийлар кетма-кет сим қоқишиб: «Буни умр дерлар...» китобини қайси китоб дўконидан топиш мумкин?» деб сўрадилар. Албатта, тошкентлик ўқувчи-ёшларга «Шарқ зиёкори» дўкони Навоий номидаги театр рўпарасида жойлашганини бир илож қилиб тушунтирдик. Бироқ, водийдан, Хоразм томонлардан китобни сўраган мухлисларимизга қониқарли жавоб беролмадик. Ахир, йўлқира, вақт ҳар кимда ҳам нақд бўлавермайди. Боз устига, «Буни умр дерлар...» бор-йўғи ўн беш минг нусхада чоп этилган, холос. «Тонг юлдузи» муштарийлари эса салкам эллик минг нафарни ташкил этади. Ахир бизнинг газетамизни баъзан бутун синф ўқувчилари навбат билан мутулаа қиладилар. Демак, «Буни умр дерлар...» китоби қизиқувчан, иштиёқманд ука-сингилларимизга бир донадан ҳам етмайди. Ваҳоланки, «Буни умр дерлар...» китоби ҳар бир хонадонда доимий ўқиладиган асарлар сафиде бўлиши керак. Хуллас, биз газетамизнинг ушбу сонидан эътиборан бобомиз китобининг «Невараларимга мактублар» бўлимини сонма-сон бериб борамиз.

Мактублар тўғрисидаги ўқувчиларимизнинг фикр-мулоҳазаларини ҳам газетамиз саҳифаларида бериб борамиз. Хатларингизни кутамиз!

ТАҲРИРИЯТ

нуқсон одамга айланиб қолади. Инсоннинг маънавий инқироzi шудир.

Бу гапларни мен қозоғга туширмайман-у, гўё сенга айтаяпман, нимагадир сенинг юзингга қизиллик юғураяпти. Шу, сал-пал мақтовга мойиллигингни тан олгандексан. Бу сенинг айбинг эмас, бу бизнинг — биз катталарнинг айби. Отанг оламдан ўтгандан кейин кўнглингга қарайдиган бўлиб қолдик. Нимаям қилайлик, барибир кўнглинг ярим-да. Отанг бу ёруғ дунёдан кўз юмганда, сен 13 ёшда эдинг. Фожиани бутун вужудинг билан ҳис қилардинг. Бизлар ҳаёт бўлсак-да, барибир етим бўлиб қолаётганингни ўзинг ҳам билардинг. Шунинг учун ҳам сендаги баъзи болаларга хос бўлган хархашаларни ҳам яхши томонларинг билан суваб юборишга яхши томонларингни ўзингга ошириб-роқ кўрсатишга тиришдик. Ҳа, шунақа йўллар билан яримта кўнглингни бутламоқчи бўлдик. Биз катталар сенинг яримта юрагингни ҳеч қачон бутун қила олмаслигимизни билган ҳолда шундай қилардик. Ахир, оламдан ўтган инсон қачон тирилганки, сенга ўхшаганларнинг қалби бутун бўлса...

Ҳа, била туриб, сени мақтовга ўчроқ қилиб қўйдик...

Дарвоқе, гап нима ҳақда эди?... Эсладим... Боланинг отасига ўхшашни орзу қилиши ҳақида ўшанда аданг, чамамда, 12-13 ёшларда эди. Кўп китоб ўқирди. Шунданми, ўйчанроқ, одамовироқ бўлиб кўринарди. Бу мени ҳам, бувингни ҳам ташвишлантирарди.

— Адаси, кутубхонангизни кулфлаб

қўйиш мақсадида уйга барвақтроқ бордим. Алишер бадий китобларни кундуз кунлари ўқирди. Кечкурун ва эрта саҳар дарс тайёрлашни яхши кўрарди. Бунақа пайтда у билан бафуржа гаплашиб бўлмасди.

Ҳойнаҳой, дарсхонасида китобга кўмилиб ўтирган бўлса керак деб шу томонга юрдим. Кирсам, Алишер йўқ. Стол устида Жюль Верннинг қайсидир китоби орасига хатчўп қўйилганча турибди. Китобнинг ёнида қалин муқовали дафтар, муқоваси ҳаворанг, қатлари эзгиланган. Мен будафтарни илгари ҳеч қачон кўрмаган эдим. Юрагим «жиз» этиб кетди. Бизда ҳам шунақа, ҳеч кимга курсатмайдиган дафтарларимиз бўларди. Унга шеърлар битардик, газета ва журналларда чиққан кино юлдузларининг суратларини қирқиб ёпиштирардик, қолаверса, бунақа даркаш дафтар сенда ҳам бўлса ажаб эмас, нимагадир, болалигим ёдимга тушдими, адамнинг баъзи бир сирларидан воқиф бўлгим келдими, дафтарнинг муқовасини шундоқ очдим. Очдим у вужудимдан иссиқ бир нарса силқигандек бўлди. Ҳа, ишонсанми тер қўйилиб кетди. Дафтарнинг бошқа варақларини очолмадим. Ҳозир Алишер кириб, гуноҳ устида қўлга тушиб қоладигандек, шошганича хонамга ўтиб кетдим. Креслога ташлаганимча кўзларимни чирт юмиб олдим. Тавба, юрагим ёш боланикидек гўп-гўп урарди. Мен шу кўйи кўзини очмай алламаҳалгача ўзимни-ўзим имтиҳон қилиб ўтирдим, хонага бувинг ҳам Алишер ҳам мўралаган бўлишди. Мени креслода ухлаб, дам оляптига

ДАДАМНИ КЎРГИМ КЕЛАДИ

Хурматли тахририят ходимлари. Мен сизларнинг саҳифаларингиздаги тенгдошларим ёзган хатларни ўқиб, жудаям эзилиб кетдим. Улар-ку, майли ўз хатоларига иқроор бўлиб, қўлларига пушаймонлик билан қалам олиб, ўз айбларини бошқа такрорламасликка қарор қилишибди. Аммо бизнинг айбимиз нима? Мен ҳамон шуни билолмай қийналаман. Биз, яъни оиламиз: мен, аям, синглим, укам ётоқхонада яшаймиз. Ҳа-ҳа, ҳайрон бўлманг, умумий ётоқдаги бир кишилик хонада турғаламиз турамыз. Чунки дадам бизни уйдан қувиб чиқариб, бошқа аёлни киришиб олганлар... Ҳалиям ўша воқеани эсласам, титраб кетаман. Ўша вақтларда мен 6-синфда ўқирдим. Ярим тунда эшигимиз қаттиқ тақиллади. Уйда дадамдан бошқа ҳамма бор, ухлаб ётган эдик. Аям зудлик билан эшикни очдилар. Остонада дадам ҳамда бетига турли-туман бўёқлар чаплаб олган бир аёл турарди. Дадам аямни итариб четга суриб юборганларича ҳалиги аёлнинг қўлларидан ушлаб, ичкарига олиб кирдилар. Ҳаммамиз қўрқувдан қалт-қалт титраб турардик, чунки дадам ичиб олган, гирт маст эдилар. Кейинги вақтларда дадам уйга онда-сонда бир келар, ушанда ҳам жанжал қилиб аямни уриб, йиғлатиб кетардилар. Бақир-чақирдан уйғониб кетган кичкина укам: «Дада самолёт олиб келдингизми», — деганича дадамга отилди. Шунда дадам. «Йўқол, сенга самолёт олиб келгунча, мана бу аячангга янги пальто олиб бераман», — деб укамни ўзларидан нарироқ-

Қадри болалар! Хабарингиз борки, газетамиз саҳифаларида мана яқин бир йилдирки «Қўлоғингга гапим бор» руқни остида сизлардан келаётган мактублар бериб борилмоқда. Яқинда сизлардан яна шу туркумда анчагина хатлар олдик.

Сизлардаги куюнчақлик, атрофингизда бўлаётган воқеа-ҳодисаларга бефарқ эмаслигингиз, яъни синчковлик бизни қувонтирган бўлса, ўша сизларни қийнаётган дарддан биз ҳам эзилдик.

Келинг, азиз болалар, шу

маъсум юрагингизни, кўнглингизни қийнаётган оғриқларни бизга батафсилроқ ёзиб юборинг. Бизнинг кўрсатаётган йўл-йўриқларимиз, бераётган маслаҳатларимиз сизларга асқотаётган бўлса, биз ҳам бениҳоя хурсанд бўламиз.

ҚУЛОҒИНГГА ГАПИМ БОР

қа итардилар. Шунда ҳалиям бўлаётган воқеаларни англаб-англамай турган аям важоҳат билан дадамнинг устиларига бостириб бордилар: «Боламни ҳақоратлама, бола кўр қилгур, мингта самолёт бўлса ҳам ўзим олиб бераман. Садқайи боламнинг сузи кетсин», — деб титраб-қақшаганча йиғлаб юбордилар. Дадам аямга қараб: «Ҳали сен ўз уйида мени сенсирайдиган бўлдингми, алвасти, чиқ, бола-поланг билан йўқол! Ҳар қанча бола бўлса мана янги хотиним туғиб беради, қани, уйимни бушатларинг-чи, дарров жунаб қолларинг! Бирон-тангнинг қорангни кўрмай», — деб ҳаммамизга ўшқириб бердилар. Аям бечора учаламизни ҳам етаклаганча уйдан олиб чиқдилар. Ташқари совуқ тизза бўйи ёққан қорни шамол учуриб уйнардди, Аям устиларидаги пальтога кичкина Санжарни ураб, ўзлари битта жемперда тишлари-тишларига тегмай тақиллашгани ҳамон эсимдан чиқаролмайман. Эсласам қўзларимга ёш тулиб кетади...

Ушандан буён ётоқхонада яшаймиз, лекин Санжар барибир дадамни яхши қуради, Аямга: «Дадамни кўргим келди», — деб ҳархаша қилгани-қилган. Мен билан Сурайёнинг ҳам дадаси борларга ҳавасимиз келса-да дардимиз ичимизда. Негаки ўзи шундоғам аям бечора ҳеч кимга билдирмай роса қўп йиғлайдилар. Бир кун менга: «Моҳигулжон, мана сен ҳам, худого шукур, бўй етиб, катта қиз бўлиб қолдинг. Тавба қилдим, совчиларни ҳам ётоқхонада қутиб, сени ётоқдан қувғи узата-

манми энди?» — деганларича эзилиб-эзилиб йиғладилар. Кечадан олдинги кун дадам бизни излаб, ётоқхонага келдилар. Санжар дадамни куриши билан олдиларига чопиб тушди-да, қучоқлаб олди. Шунда дадам сумкаларидан ўзи юрар самолётни, олиб Санжарга тутқаздилар. Аммо Санжар самолётга қарамадиям, фақат дадамнинг бўйинларидан маҳкам қучоқлаб тураверди. Дадам эса Санжарни даст кутарганча: «Ҳаммаларингизни олиб кетгани келдим, ўғлим, опаларингни, аяжонингни чақир, бўлинглар уйимизга кетамиз», — дедилар. Менинг қўз унгимда эса бундан тўрт йил олдин бўлиб ўтган қаҳратон қиш кунларидagi манзара қотиб қолган, дадамнинг юзларига аям қарагим келмас эди. Хуллас, ўша кунни дадамнинг олдиларига мен чиқмадим. Билмадим, хато қилдимми, тўғри қилдимми бари-бир дадамни ҳеч қачон аввалгидай яхши кўрмаслигим аниқ. Нима қилай, маслаҳат беринг ўша кунги воқеани эсласам, дадамни соғинганларим ҳам унутилди.

**Моҳигул,
Қашқадарё
вилояти,
Яккабоғ
тумани.**

МЕНИНГ АЙБИМ НИМА?

сен билан уйнасам, демак, мениям худо жазолайди. Иккинчи менга гап қўшмагин», — деди қўзларини чақчайтириб. Шунақа йиғлагим келдики, «Ахир менинг аям кимга нима ёмонлик қилибдилар», — деб роса ўйландим. Чунки мен аямни жудаям-жудаям яхши кўраман. Аям мени ҳеч қачон уришмайдиларам, сўкмайдилар ҳам, доим эркалайдилар, турли хил уйинчоқлар, китоблар, шоколадлар, хуллас, нима десам олиб берадилару, фақатгина ичганларида укиши менга ҳам ёмон кўрина бошлайдилар, аммо ўшандаям ҳеч қачон ҳеч кимга ёмонлик қилмаганлар-ку? Бугун мактабдан бир ўзим йиғлагим келиб қайтаётсам, уйимизнинг олдида Фарҳод амакимнинг машинаси турган экан (У киши бизникига тез-тез келиб турадилар). Ҳовлида суҳбатлашиб ўтирган хотинлар мени кўриб яна пичир-пичир қилишиб, орқамдан шивирлаб қолишди. Негадир, уйга киргим ҳам, аямни кўргим ҳам келмай қолди. Нега ахир бу одамлар бизни ёмон кўришади? Майли, аям-ку ёмон эканлар, аммо менда нима гуноҳ? Нега ҳеч ким боласини мен билан уйнагани кўймайди? Нега ҳамма ўртоқларим мендан қочишади? Ҳатто кап-катта Қўйсиной хола ҳам мени кўриб, юзини тесқари угиради. Менинг айбим нима ўзи ахир?

**Азизбек, Фарғона
вилояти, Боғдод
тумани.**

Менинг исмим Зайниддин, 10-синфда ўқийман. Уйимиз Чорсу бозорининг яқинида. Мен сизларга айни шу кунларда мени азоблаётган дард туғрисида ёзаяпман. Менинг бир хунук олатим бор эди. Балки шу кунларгача хунуклигини ҳис қилмагандирман ёки ҳис қилган бўлсам ҳам тан олгим келмагандир. Аммо шу кунларда жуда қийналиб кетаяпман. Негаки, мен шу кунгача ўзимни угри деб ҳисобламасдим. Яхшиси, ҳаммасини бошидан айтиб бера қолай.

Бешинчи синфда ўқиб юрган вақтим эди. Синфимиздаги ўғил болалар ҳаммаси йиғилишиб копток олмокчи бўлишди. Ва ҳамма 75 сумдан пул олиб келишга рози бўлди. Эрталаб дадам ишга кетишларидан олдин пул сурадим. Дадам: «Ишга бориб келишим учун йўлқирадан бошқа пулим йўқ. Нима қилай, ўғлим, ҳозир акангга 50 сум, опангга 80 сум, укангга группаси учун 20 сум бердим. Бир-икки кун сабр қилиб тур, маошимни олсам, кейинги навбат сен билан кичкина синглингга», — деб, шошганларича ишга кетиб қолдилар. Нима қили-

шимни билмай ҳижолат бўлганимча мактабга келдим. Мендан бошқа ҳамма болалар пул олиб келишган экан. Шу кунни ҳамма ўртоқларим мени масҳаралаганча роса қулишди. Бу ҳам етмагандай, футбол командасини тузишиб, биргина мени киритишмади. Бир-икки кундан кейин албатта пулини олиб келаман, десам ҳам ҳеч ким

ЎЗИН ЖАБРЛАГАН АЁЛ...

қулоқ солмади. Хафа бўлиб, йиғлаганча мактабдан бир ўзим қайтаётган эдим, олдимдан 9-синфда ўқийдиган Қаҳрамон деган бола чиқиб қолди. Қаҳрамон менга қараб: «Хафа бўлма, оғайни, ҳали спорт мусобақасида ҳамма гапни эшитиб турувдим, кел яхшиси сенга пул топишнинг йўлини ургатаман, копток нима бўлибди, ҳатто бир ўзингга машина сотиб олишга ҳам қўрбинг етади. Ҳозир уйлариңгга кириб сумкангни куйгину, юр мен билан ишни бутуноқ бошлай қоламиз», — деди меҳрибонлик билан, бошимни

силаб. Ҳеч нарсага тушунмасдан анграйиб қараб қолдим. Шунда Қаҳрамон: «Э, оғайни чалиш-ей, бунча шалвирамасанг, қани анқайма, бул тез, тезроқ ҳаракат қил, бизнинг ишда анқовлик кетмайди, яхши ишласанг, шу бугуноқ яп-янги копток сеники, фақат бир ўзингники булади», — деганича қўлимдан тортиб кетди. Шу

кунни кечгача Қаҳрамон иккала-миз бозорда, автобус, троллейбус ҳамда трамвай метроларга тушганимизча тиқилинчда одамларнинг чўнтагини қовлаб, пулларини ола бошладик. Кечкурун Қаҳрамон «йиққан пулларимизни уртага қуйиб, ҳисоблаб чиқди. Жами 400 сум экан. «Вой-буй», — деганча бақириб юбордим. Негаки умримда биринчи марта шунча қўп пулни куришим эди. «Шунақа браташқа, ҳали бу пуллар ҳолва, керак бўлса бир кунда миллионер бўлиб кетишинг мумкин. Юр энди сенга коптокнинг додахужаси-

дан сотиб оламиз. Бир ўртоқларингнинг оғзи ҳайратдан қийшайиб қолсин», — деб менга ҳақиқатдан ҳам зур копток олиб берди...

Шу-шу мана орадан беш йил ўтди. Мен ҳамон чўнтак кесганимча пул топиб юрибман. Эҳтимол, анави кунги воқеа бўлиб ўтмаганда бундан кейин ҳам шундай қилармидим, балки. «Чорсу-Келес» йўналиши бўйича қатнайдиган ав-

тобус доимо одам билан лиммолим булади. Мен бу автобусга жуда қўп марта чиқаман. Бугун эса ҳар галгидан кура ҳам автобус икки бора тирбанд. Мен автобусга чиқарканман, шоферга пул тулаб тушаётган аёлнинг чўнтагига секин қўл тикдим. Бир пайт ерга тушиб булғач, ҳалиги опа дод сола бошлади. «Э худо, нега ер ютмайди шу ҳаромхўр угриларни. Ахир, бу пулни боламга дори сотиб олиш учун қўшнидан қарзга олган эдим-ку! Э, худойим, бунча ифлос бўлмаса бу одамлар. Тезроқ дори олиб бормасам, боламнинг ҳоли нима кечади? У оғир аҳволда ётибди-ку. Ким олган бўлса ҳам, илойим икки дунёда бир кукармай, шармандайи-шармисор бўлсин...» Тирноғимгача музлаб кетдим. Негаки, аёлнинг овозидаги таҳлика, қўзларидаги ёш ҳар қандай тош-метин одамни ҳам эритишга қодир эди. Атрофдаги йўловчилар ҳам унга қўшилиб «угри»ни лаънатлай бошлашди. Саҳоватлироқлар эса аёлга қўлларидан келганча пул бера бошлашди. Мен эса турган жойимда тошдек қотиб қолган эдим. Ҳозирнинг узидаёқ аёлнинг пулларини икки қўллаб қўлига тутқазгим, оёғига йиқилиб, кечирим сурагим келарди, аммо, қани энди, журъат қила олсам. Мен нақадар қўрқинчли ҳамда ёвуз одамга айланиб қолганлигимни ана шундагина том маънода ҳис қилдим. Негадир, жудаям ўлгим келди. Қани энди шу воқеа бундан беш йил олдин юз берганда эди. Мен асло бундай хатарли ҳамда жирканч йўлдан юрмаган бўлардим. Қанийди иложи бўлса, ўзим жабрлаган ҳар бир одамнинг олдида бориб, йиғлаб кечирим сурасам. Агар улар «кечирдим» деганларида менга яшаш осон бўлармиди? Бари-бир улар кечирганларида ҳам, мени Худо кечирармиди? Худойим куриб турибди-ку. Ёмон қийналиб кетдим...

**Ахрор,
Тошкент вилояти.**

Моҳигул, Азизбек, Ахрорнинг мактублари сизни мунозарага чорлайди.

ЁШ ИҚТИСОДЧИ

YOSH IQTISODCHI

“Тонг юлдузи”га илова
Иқтисодий газета

БИЗНИНГ

ОДИНАХОН

Сўзлари бурро, нигоҳлари ўткир, ёқимтойгина бу қизни лицейда ҳамма яхши кўради. Бирор тантаналарда ёхуд тадбир йўқки, Одинасиз ўтган бўлсин. Гоҳ шеър ўқийди, гоҳ рақс тушади, гоҳ қўшиқ айтади, баъзан эса ўртоқлари ишига режиссёрлик ҳам қилади.

У билан диллашмоқ учун саволга тутаман.

- Одина, айтинг-чи, нималарга қизиқасиз?

- Китоб ўқишга, пазандачилик сирларини билишга, тикишга.

- Қандай китоблар ўқигансиз?
- “Ўтган кунлар”, “Кеча ва кундуз”, “Юлдузли тунлар”, “Диёнат”.

- Шу асарларнинг бари ўзингизда борми?

- Йўқ, ҳаммаси эмас. Лицей ва туман кутубхоналарига аъзман.

- Фақат ўзбек романларини ўқийсизми?

- Аксарият тарихий асарларни. Бобур, Пушкин, Есенин, Муҳаммад Юсуф шеърларини ҳам севиб ўқийман.

- Қандай қўшиқларни ёқтирасиз?

- Мумтоз қўшиқларни.

- Нега энди? Тенгдошларингиз кўпроқ замонавий қўшиқларни, чет эл эстрадасини тинглашади-ку?

- Мен ҳам эшитаман, албатта. Лекин энгил-елпи қўшиқларга меъеридан ортиқ ружу қўйишларини ёқтирмайман. “Мустаҳзод”, “Ёр-Ёр”, “Кўчабоғи”ларни эшитганимда юрагингдаги энг нозик ҳисларингизни чертиб ўтгандек бўлади, назаримда...

- Айтинг-чи, қандай гулларни хуш кўрасиз?

- Бинафша ва атиргулни.

- Негалигини тушунтириб бера olasизми?

- Бинафша - қалбингга баҳорни олиб киради. Атиргул эса энг садоқатлиси. Юзига қиров кўнганда, қор учқунлаганда бечоранинг ҳолини кузатинг...

- Шоира бўлмоқчимисиз, дейман?

- Йўғ-э. Ҳуқуқшунос, аниқроғи оқловчи бўлишни истайман.

- Сабаб?

- Ҳинд киноларидаги адолатпарвар, зукко, билимдон, қатъиятли оқловчи аёллар тимсоли таъсирида шу қарорга келган бўлсам керак. Бегуноҳ одамнинг гуноҳкор эмаслигини исботлашни, уни ҳимоя қилишни хоҳлайман.

- Энг яқин дугонангиз ким?

- Севара.

- Унинг нимаси ёқади?

- Очиққўнгил, ёлғон гапирмайди.

- Бўш вақтингизни қандай ўтказасиз?

- Ўзингиз биласиз, лицейда ўқишга талаб кучли. Бўш вақтнинг ўзи кам. Лекин шундай бўлса ҳам баскетбол, шашка ўйнайман, торт ва печеньелар пишираман, телевизор кўраман.

- Дарвоқе, қандай кўрсатувларни томоша қиласиз?

- “Юзма-юз”, “Акс-садо”, “Омад юлдузи”, “Оталар сўзи - ақлнинг кўзи”, “Бегийим”, “Азизим”.

- Газета ҳам ўқиб турасизми?

- Бўлмасам-чи. “Саодат” - энг сеvimли журналлим. “Ҳуқуқ”, “Туркистон”, “Тонг юлдузи”ни мириқиб ўқийман. Айниқса, “Ёш иқтисодчи” иловасидаги иқтисод ва ҳуқуққа оид тушунчаларни ўзлаштириб боришга ҳаракат қиламан.

- Самиий суҳбатингиз учун раҳмат.

Маърифат ЖАҲОНГИРОВА,
Марҳамат туманидаги
Иқтисод ва математика
лицейи ўқитувчиси.

„ИҚТИСОДИЁТДАН САБОҚЛАР“ СИРТҚИ МАКТАБ КОНКУРСИ ДАВОМ ЭТМОҚДА

ДИҚҚАТ, КОНКУРС!

Азиз ўқувчилар!

Мана, “Иқтисодиётдан сабоқлар” конкурсимизни бошлаганимизга ҳам икки ойча вақт бўлиб қолди. Бу давр ичида биз сизлардан кўплаб хатлар олдик. Конкурсимизга ўзларининг тўла жавобларини йўллаганлар орасида Фарғона вилояти, Риштон тумани, Амиробод қишлоғидаги 33-мактабнинг 9- “Б” синф ўқувчиси **Ойбек Жамолов**, Сирдарё вилояти, Ш.Рашидов тумани, 13-мактабнинг 9-синф ўқувчиси **Абдумалик Бойжигитов**, Фарғона вилояти, Кўқон шаҳри, 28-мактабнинг 7-синф ўқувчиси **Барно Баротбоева**, Навоий вилояти, Нурота тумани, 1-мактабнинг 5-синф ўқувчиси **Умид Рустамов**, Навоий вилояти, Навбаҳор тумани, Абу Али ибн Сино номидаги мактабнинг 7-синф ўқувчиси **Лазиз Топов**, Тошкент шаҳри, Сирғали тумани, 301-мактабнинг 9-синф ўқувчиси **Дилдора Досметова**, Андижон вилояти, Булоқбоши тумани, 18-мактабнинг 5-синф ўқувчиси **Иброҳимжон Носиров**, Бухоро шаҳри, 2-мактабнинг 10-синф ўқувчиси **Феруза Ҳикматова**, Самарқанд вилояти, Иштихон тумани, 51-мактабнинг 7-синф ўқувчиси **Акмал Қўшмуродов**, Тошкент шаҳри, Акмал Икромов тумани, Кўркам кўчаси, 18-уйдан **Абдура-сул Қодиров**, Фарғона вилояти, Бағдод тумани, иқтисодиёт гимна-

зясининг 5-синф ўқувчиси **Тўлқин Раҳимов**, Навоий вилояти, Хатирчи тумани, 74-мактабнинг 7-синф ўқувчиси **Азим Ўринов**, Навоий вилояти, Қизилтепа тумани, 13-мактабнинг 7-синф ўқувчиси **Шухрат Қодиров**, Фарғона вилояти, Кўқон шаҳри, 8-мактабнинг 5-синф ўқувчиси **Алишер Шомиддинов**ларни алоҳида таъкидлаб ўтмоқчимиз.

Хатларингиздан шу нарса маълум бўлдики, конкурсимиз сизда қизиқиш уйғотибди. Бундан биз бағоят хурсандмиз. Иқтисодиётдан билим чуққиларини эгаллашга қатъий бел боғлаган экансиз, биз сизга қўлимиздан келганча ўз кўмагимизни беришга тайёرمىз.

Билим олиш, бу игна билан қудуқ қазиш, деб айтишади. Шу боис, бизнинг сиртқи мактаб конкурсимиз ҳам сиздан йил давомида бир маромда шуғулланишни талаб қилади. Келгуси машғулотларимиз қизиқарли ва ранг-баранг бўлишига алоҳида эътибор берамиз.

Сиз ўз хатларингизда газетанинг олдинги сонларини топа олмаётганлигингиз ҳақида ёзибсиз. Буни ҳисобга олиб, сизнинг эътиборингизга биринчи боб бўйича якуний топшириқни ҳавола қилаёلمиз. Бу топшириқни бажариб, олдинги топшириқларни бажармаган бўлсангиз ҳам, конкурсимизга қўшилишингиз мумкин.

Шунингдек, кўпчилик фикри-

ни ҳисобга олиб, конкурсни фақат 5-7 синф ўқувчилари орасида эмас, бошқа синф ўқувчилари орасида ҳам ўтказишга қарор қилдик. Демак, конкурсимизга ҳамма ўқувчиларнинг қатнашиши мумкин.

Конкурсни ўтказишимиздан мақсад, сизга иқтисодий билим асосларини маълум изчиликда бериб бориш, иқтисодиётнинг бошлангич тушунчалари билан таништириш, сизда бу тушунчаларга нисбатан фикр уйғотиш ва мулоҳаза юритишга ўргатишдан иборат. Шу сабабдан, голиблар конкурсга мунтазам фаол қатнашиб, айтилган топшириқларни бажариб борган ўқувчилар орасидан танланади.

Шу ўринда яна бир бор конкурс шартларини эслатиб ўтишни лозим топдик.

Конкурс бутун ўқув йили давомида олиб борилади. Газетамизнинг ҳар бир сонидан конкурс топшириқлари ва топшириқларни бажаришингиз учун зарур бўладиган назарий материаллар бериб борилади. Сиз ўз навбатида топшириқ варақларини тўлдириб, таҳририятга юборишингиз лозим. Агар газетамизга обуна бўлмаган бўлсангиз, ҳозирча мактаб кутубхонасидан газетани топиб, қўлда ёки ксероксда кўчириб олиб, топшириқ варақасини тўлдириб, бизга йўллашингиз мумкин.

Яна бир муҳим масала. Конкурсимиз 1999-йил ҳам давом эти-

шини ҳисобга олиб, ҳозирдан газетамизга обуна бўлишни унутманг. Бу билан сиз газетани кидириб юриш, топшириқларни кўчириб олиш ташвишидан қутуласиз. Шу сабаб, газетамизга обуна бўлишни маслаҳат берамиз. Оралқ якунлар ҳар 2 ойда эълон қилиб борилади. 3-4 та газетани берилган топшириқларни тўлаб, 1 та хатжилда юборишингиз ҳам мумкин.

Конкурс ташкилотчилари ва ҳомийлар томонидан қуйидаги мукофотлар таъсис этилган:

1-ўринни эгаллаган ўқувчига - телевизор;

2-ўринни эгаллаган ўқувчига - стерео магнитофон;

фаол қатнашган 10 та ўқувчига - аудиопплеер.

Конкурснинг якуний босқичи Тошкент шаҳрида 1999 йилнинг апрель ойида ўтказилади.

Конкурс лойиҳасига кўра, конкурснинг якунловчи босқичига энг фаол қатнашган 50-60 ўқувчини

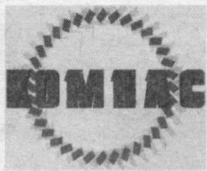
таклиф қиламиз. Конкурснинг якунловчи босқичи телевидениеда катта шоу кўрсатув кўринишида ташкил қилинади. Шунингдек, кўрсатувга конкурс топшириқлари бўйича ўзларининг фикр-мулоҳазаларини йўллаган, ўқувчилари конкурсга фаол қатнашган ўқитувчилар ҳам таклиф қилинади ва улар ҳам рағбатлантирилади.

Яна шунинг ҳам айтиб ўтишимиз керакки, газетамизнинг ташкилотчи муаллифлар билан биргаликда бошлаган савобли иши республика Халқ таълими вазирлигининг республика Таълим маркази, “Қамолот” жамғармаси қошидаги “Ёшлар муаммолари” институти, Ўзбекистон Республикаси истеъдодли ёшларни қўллаб-қувватлаш «Улғубек» жамғармаси томонидан қўллаб-қувватланди. Эндиликда бу ташкилотлар конкурс ташкилотчилари ва ҳомийлари сифатида қатнашаётганлар. Бу эса жуда қувонарли ҳол, чунки конкурсга бўлган эътибор ошиб бормоқда.

Сиздан эса, конкурсга фақат фаол қатнашиб, иқтисодий билим асосларини пухта эгаллаш талаб қилинади, холос.

Бу ишда сизга омадлар тилаймиз.

КОНКУРС
ТАШКИЛОТЧИЛАРИ.
(7-БЕТГА ҚАРАНГ)

Ё.АБДУЛЛАЕВ

ИЖТИМОИЙ СИЁСАТ ТУШУНЧАСИ

Юқори синф ўқувчилари учун

„ИЖТИМОИЙ“ СЎЗИ НУМАНИ АНГЛАТАДИ?

„Ижтимоий“ сўзи кўп қиррали маънога эга. Унинг луғавий маъноси куйидагиларни билдиради.

„Ижтимоий“ сўзининг маъноси		
Т/р	„Ижтимоий“ - бу:	Мисоллар
1	кишилик жамиятига, унинг ҳаёти ва қонуниятларига оид тушунчадир	* ижтимоий тузум * ижтимоий тараққиёт * ижтимоий ишлаб чиқариш * ижтимоий муносабатлар * ижтимоий фанлар
2	бирор социал табақага, синфга мансуб тушунчадир	* ижтимоий гуруҳлар * аҳолининг ижтимоий таркиби * ижтимоий аҳвол * ижтимоий келиб чиқиши * ижтимоий тарбия
3	кишиларнинг жамиятдаги фаолияти билан боғланган жамиятга, жамоатчиликка оид тушунчадир	* ижтимоий ҳаракат * ижтимоий фикр (социал сўров асосида аниқланади) * ижтимоий онг
4	жамиятнинг, омманинг сиёсий, маданий ва бошқа эҳтиёжлари учун ихтиёрий равишда хизмат қилиш билан боғланган тушунчадир	* ижтимоий таъминот * ижтимоий ташкилот * ижтимоий ҳимоя, муҳофаза * ижтимоий ишлар * ижтимоий топшириқ
5	оммага, умумга тегишли, умумий тушунчасини англатади	* ижтимоий мулк * ижтимоий маҳсулот * ижтимоий истеъмол фонди * ижтимоий фондлар (пенсия фонди, Орол фонди, „Улғубек“ фонди, социал сугурталаш фонди ва ҳ.к.)

„Ижтимоий“ тушунчасига фақат „ижтимоий муносабат“ нуқтаи назаридан ёндошмоқчи бўлсак, у ҳолда бу тушунча куйидаги муносабатларни ўз ичига олади.

Иқтисодий муносабатлар деганда моддий неъматларни ишлаб чиқариш, алмашиш, тақсимот ва истеъмол юзасидан кишилар ўртасида

бўладиган муносабатлар тушунилади.

Социал муносабатлар деганда бевосита аҳолининг турмуш даражасини яхшилаш борасидаги ижтимоий муносабатлар тушунилади.

Сиёсий муносабатлар деганда давлат ҳокимиятига нисбатан бўлган муносабат, уни бошқариш жараёнига

қатнашиш юзасидан бўлган муносабатлар тушунилади.

Маънавий муносабатлар деганда маънавий, маърифий, интеллектуал бойликлар ортириш, алмашиш, тақсимлаш ва истеъмол қилиш юзасидан бўладиган муносабатлар тушунилади.

Тор маънодаги ижтимоий (социал) муносабатларга куйидагилар мисол бўла олади:

синфлар, социал гуруҳлар ва табақалар ўртасидаги муносабатлар;

шаҳар ва қишлоқ аҳолиси ўртасидаги муносабатлар;

ақлий ва жисмоний меҳнат билан машғул бўлган кишилар ўртасидаги муносабатлар;

миллатлар ўртасидаги муносабатлар;

жамият ва шахслар ўртасидаги муносабатлар;

кишилар ўртасидаги ўзаро муносабатлар;

Қайд қилинган барча муносабатлар жамиятнинг социал таркибида кишиларнинг ҳолатини, уларнинг турмуш даражасини, социал эркинлигини, адолат юзасидан тенглигини, моддий ва маънавий томонидан қай даражада қониқтирилаётганини ифодалайди.

ИЖТИМОИЙ ҲИМОЯ ҚАНДАЙ ЙўНАЛИШЛАРДА ОЛИБ БОРИЛАДИ?

Кучли ижтимоий сиёсат принципи иқтисодий ислохотларнинг барча босқичларида куйидаги асосий йўналишларда олиб борилаяпти:

- Ижтимоий ҳимоя йўналишларининг таркибий қисмлари

- Ижтимоий ҳимоя йўналишлари

- Даромад сиёсати

- Ижтимоий таъминот ва ижтимоий кафолатлар

- Аҳолини иш билан таъминлаш ва меҳнат бозорини шакллантириш

- Аҳолига ижтимоий хизматлар кўрсатиш.

ИЖТИМОИЙ ҲИМОЯ НУМА?

Ижтимоий ҳимоя тушунчасини тор ва кенг маънода талқин қилиш мумкин. Тор маънода ижтимоий ҳимоя деганда меҳнат қилиш лаёқати чекланганлиги сабабли ночор аҳволга тушган аҳолининг энг камбағал, муҳтож табақаларга ўз вақтида мадад бериш, фуқаролар осойишталиги ва миллатлараро тотувликни таъминлаш тушунилади.

Меҳнат қилиш лаёқати чекланган аҳоли таркибига куйидаги тоифалар киради:

нафақахўр (пенсионер)лар;

меҳнат ёшигача бўлган ёшлар;

ногиронлар;

қарамоқ (боқув)даги кишилар;

ишсизлар.

Ижтимоий (социал) соҳадаги қонунчилар бу тоифа кишиларнинг манфаатларини ҳимоя қилади.

Кенг маънода ижтимоий ҳимоя деганда ижтимоий йўналтирилган бозор иқтисодиёти шароитида аҳолининг барча табақалари учун моддий фаровонлик ва ижтимоий кафолатнинг юқори даражада таъминланиши тушунилади. Бу ерда бозор иқтисодиёти стратегиясидаги муҳим принципни, яъни:

„ҳамма бой бўлиши мумкин эмас, аммо ҳеч ким камбағал ҳам бўлмаслиги керак“ деган юксак вазифани амалга ошириш назарда тутилади.

Агар тор маънодаги ижтимоий ҳимоялаш мақсадли ижтимоий ҳимоялашни, яъни аҳолининг аниқ табақаларини қамраб олишни англатса, кенг маънодаги ижтимоий ҳимоялаш эса ялпи ижтимоий ҳимояни, яъни барча аҳолини ҳимоя қилишни билдиради. Бунга эришиш учун давлат ўзининг кучли ижтимоий сиёсатини олиб боради.

Ўзбекистон ижтимоий ҳимояга ислохотларнинг дастлабки йиллариданоқ катта аҳамият бермоқда. Мамлакатимиз бюджетида бу борада кўшимча яна бир махсус банд пайдо бўлди. Республикамиз бюджетида ижтимоий ҳимоя учун ажратилган бу банд бошқа мамлакатлар бюджетида учрамайди. Бу ҳам ислохотларни амалга оширишда мамлакатимиз раҳбарияти тутган йўлнинг нечоғлик ўзига хос ва айти пайтда инсонпарварона эканидан далолатдир.

РЕСПУБЛИКАМИЗДА КУЧЛИ ИЖТИМОИЙ СИЁСАТНИ ОЛИБ БОРИШ УЧУН ЕТАРЛИ ШАРТ-ШАРОИТ МАВЖУДМИ?

Бозор муносабатларига қийинчиликларсиз ва ижтимоий зиддиятларсиз, силлиққина ўтиб бўлмаслигини бошқа мамлакатларнинг тажрибаси кўрсатиб турибди.

„Шу сабабли, - деб таъкидлади Президентимиз И.А.Каримов, - жамиятнинг сифат жиҳатдан янги ҳолатга ўтишида бизга ислохот чоғида одамлар моддий аҳоли кескин ёмонлашадиган, ахлоқий қадриятлар, маънавий таянчлар барбод бўладиган, ўтиш даврининг барча қийинчиликлари аҳоли елкасига тушадиган андоза мақбул эмас“.

Шунинг учун ҳам, давлатимиз фаол ислохотчилик мавқеида ўз диққат-этиборини иқтисодиётни соғломлаштириш муаммоларини биринчи навбатда ҳал этишга, қонунийлик ва ҳуқуқ-тартиботни жорий қилишга, эски иқтисодий муносабатларни бозор муносабатларига айлантиришга қаратди. Шу йўл билан кучли ижтимоий ҳимоя қилишнинг сиёсий, ҳуқуқий, иқтисодий ва маънавий асосларини яратди.

Шундай қилиб, кучли ижтимоий сиёсат ўтказиш принципи энг бошиданок шухратпарастлик шиорларига эмас, балки жамиятнинг ривожлантиришнинг пухта ўйланган стратегиясига асосланди. Бу принципнинг муваффақиятли амалга оширилиши учун:

- * сиёсий;

- * ҳуқуқий;

- * иқтисодий ва

- * маънавий жиҳатдан барча шарт-шароитлар мавжуд.

НИМА УЧУН ЎЗБЕКИСТОН АЙНАН КУЧЛИ ИЖТИМОИЙ СИЁСАТ ЙўЛИНИ ТАНЛАБ ОЛДИ?

Ўзбекистон мустақиллик эълон қилган дастлабки кунданок ижтимоий масалаларни қамраб олувчи бозор иқтисодиёти қуришни жаҳонга маълум қилди. Ўтиш даврида аҳолини ижтимоий жиҳатдан ҳар томонлама қўллаб-қувватлаш принципи Президентимиз И.А.Каримов стратегиясининг асосий қоидаларидан биридир.

Жаҳон мамлакатлари тарихига назар солар эканмиз, ижтимоий сиёсат у ёки бу давлатда:

- * иқтисодий фаолиятни рағбатлантириш;

- * инсоний салоҳиятни сақлаб қолиш ва тараққий эттириш;

- * жамият ижтимоий барқарорлигини таъминлаш мақсадида юритилганини кузатамиз.

Ўзбекистонда кучли ижтимоий сиёсат ўтказилиши давр тақозоси эди, десак хато бўлмайди.

Чунки:

- * собиқ СССРнинг қатор республикаларидан фарқли ўлароқ, Ўзбекистон иқтисодий ислохотларни ижтимоий шароит оғир, турмуш даражасининг кўрсаткичлари ниҳоятда паст бўлган бир вақтда бошлашига тўғри келади;

- * республика аҳоли жон бошига тўғри келадиган реал пул даромадлари, ўртача иш ҳақи энг муҳим озиқ-овқат маҳсулотларини истеъмол қилиш ва нооziқ-овқат товарлари ҳамда хизматлар билан таъминланганлик даражаси жиҳатдан охириги ўринларда эди;

- * 1990 йилда аҳоли жон бошига тўғри келадиган пул даромадлари, аҳолига товарлар реализация қилиш ва хизматлар кўрсатиш ҳажми бўйича республика кўрсаткичлари собиқ СССР кўрсаткичларининг 55-60 фоизидан ошмас эди;

- * аҳолининг катта қисми, айниқса қишлоқ аҳолиси жамиятда расман эътироф этилган қашшоқликда яшарди. Расмий статистика маълумотларига кўра, 1989 йилда жон бошига ҳисоблаганда республикадаги оилаларнинг 44 фоизининг пул даромади расман белгиланган энг кам иш ҳақидан ҳам оз бўлган;

- * 1991 йилда қашшоқликда ва қашшоқлик чегарасида яшаётганлар сони аҳолининг 75 фоизига яқин бўлган.

Мухтасар қилиб айтганда, республикамизнинг бозор иқтисодиётига ўтиши:

- аҳоли турмуш даражаси кескин пасайган;

- бой ва камбағаллар, шаҳар ва қишлоқ аҳолиси ўртасидаги табақалашув кучайган;

- истеъмол бозори барбод бўлган;

- асосий озиқ-овқат маҳсулотлари ва нооziқ-овқат товарларининг деярли барчаси тақчиллашиб қолган;

- кишиларда боқимандалик кайфияти ҳукм сурган;

- республика аҳолисининг деярли тўртдан уч қисми ўзининг энг зарурий эҳтиёжларини ҳам қондиришга қодир бўлмаган шароитга тўғри келди.

Буларнинг ҳаммаси биргаликда ислохот йўлидаги ҳар бир қадамни аҳоли қандай кутиб олишини назарда тутиш, зарур ҳолларда эса, ана шундай қадамни қўйишдан олдин, аҳолининг қашшоқ табақаларини ҳамда маълум миқдорда даромад оладиган шахсларни олдиндан ҳимоялаш юзасидан самарали чора-тадбирлар кўришни, кучли ижтимоий сиёсат йўлини танлашни талаб қилар эди.

Бундай шароитда кучли ижтимоий кафолатни вужудга келтирмай туриб ўтказилган ислохот барбод бўлиши мумкин, деган эди.

МАКТУБЛАРИНГИЗНИ
КУЙИДАГИ МАНЗИЛГА
ЮБОРИШИНГИЗ МУМКИН:
700029. Тошкент шаҳри,
Мустақиллик майдони,
2-уй, 402-хона,
(Музаффар ПИРМАТОВга)

„ИҚТИСОДИЁТДАН САБОҚЛАР“ СИРТҚИ МАКТАБ КОНКУРСИ ДАВОМ ЭТМОҚДА

7 - ТОПШИРИҚ

„ЭХТИЁЖЛАР ВА РЕСУРСЛАР“ БОБИНИ ТАКРОРЛАШ БЎЙИЧА ЯКУНИЙ ТОПШИРИҚ

1. Куйидаги сўзлар, одамларнинг турли эҳтиёжларини акс эттириб маълум умумий хусусиятга қараб гуруҳларга бўлинган. Бу умумийликни аниқлаб бўш каттакка ёзинг.

1:		сув, ҳаво, озиқ-овқат, кийим-кечак, уй-жой, трактор, троллейбус.
2:		радио эшитиш, телевизор кўриш, китоб ўқиш, саёҳатга бориш, ўзаро мулоқот.
3:		озиқ-овқат, кийим-кечак, шахсий гигиена асбоблари, ўқув қуроллари, дам олиш.
4:		уй-жой, телевизор, холодильник, қозон-товоқ, болалар тарбияси.
5:		таълим тизими, соғлиқни сақлаш tizими, мудофаа, солиқ инспекцияси.

2. Куйида келтирилган жумлаларнинг тўғри ёки нотўғрилигига ўз муносабатингизни билдириг. Рост бўлса, каттакка “Р” ёлгон бўлса, “Ё” ҳарфини ёзинг.

1. Моддий нарсаларга бўлган эҳтиёжлар чекли.	
2. Капитал ресурслар чегараланган.	
3. Меҳнат инсоннинг бирор эҳтиёжини қондириши шарт.	
4. Эски эҳтиёжлар ўрнига янги эҳтиёжлар пайдо бўлганлиги учун.	
5. Билим олиш учун ҳам табиий, ҳам капитал, ҳам меҳнат ресурслари талаб қилинади.	
6. Меҳнатнинг маҳсули фақат моддий нарса шаклида бўлади.	

3. Куйида, чап томонда иқтисодий атамалар, ўнг томонда эса уларнинг таърифлари келтирилган. Компьютерда матн терувчи баъзи жойлардаги матнни тушириб қолдирибди. Бўш жойларни тўлдириб кўринг-чи.

1		деб	инсон меҳнатининг маҳсули	га айтилади.
2.	Ресурс	деб		га айтилади.
3		деб	инсоннинг бирор мақсадга қаратилган онгли хатти-ҳаракати	га айтилади.
4	Меҳнат ресурслари	деб		га айтилади.
5		деб	инсон эҳтиёжлари поёни йўқлиги билан ресурсларнинг чегараланганлиги ўртасидаги зиддият	га айтилади.
6	Иқтисодиёт	деб		га айтилади.

4. Куйида кишилар меҳнатининг маҳсули қандай кўринишга эга?

МОДДИЙ

Ў Қ И Т У В Ч И	Қ У Р У В Ч И	Ў Қ У В Ч И	В Р А Ч	О Л И М	И Н Ж Е Н Е Р	Қ У Л О Л	Р А Х Б А Р	С О Л И Қ Ч И	Б А Н К И Р	С П О Р Т Ч И	Ф Е Р М Е Р
--------------------------------------	---------------------------------	----------------------------	------------------	------------------	---------------------------------	-----------------------	----------------------------	---------------------------------	----------------------------	---------------------------------	----------------------------

ХИЗМАТ

5. Бир киши катта тошни кўтариб, тушгача тепаликка олиб чиқади, тушдан сўнг эса тошни яна олиб келиб жойига қўяди. Бу кишининг хатти-ҳаракатини меҳнаб деб бўладими? Жавобингизни изоҳланг.

Жавоб:

6. а) иқтисодиётнинг асосий муаммосини бирор мисолда тушунтиришга ҳаракат қилинг.

Жавоб:

б) Бу мисолдаги муаммони ечишнинг қандай йўлини тавсия қиласиз?

Жавоб:

7. Шумболанинг жиндек ёлгон қўшиб сўзлашидан хабарингиз бўлса керак. Куйида Шумбола айтган жумлалардаги ёлгонларни тузатиб, қайтадан ёзинг. Инсоннинг эҳтиёжлари чекли, ресурсларнинг эса поёни йўқ. Шу сабабдан одамлар эҳтиёжларини ўзлари тўла қондира оладилар. Одамлар ҳеч нарса ишлаб чиқармасалар ҳам табиат уларни боқади.

Жавоб:

8. Бу бобни ўрганиш давомида қандай иқтисодий атамалар билан дуч келдингиз? Уларни сананг.

Жавоб:

9. Бу бобнинг умумий хулосасини бир-иккита жумла орқали ифодалашга ури-ниб кўринг.

Жавоб:

10. Шу боб материалларига асосан ўзингиз тузган савол ва унинг жавоби. Савол:

Жавоб:

11. Шу боб бўйича ўзингиз тузган топшириқ ва унинг ечими. Топшириқ:

Ечими:

12. “Эҳтиёжлар ва ресурслар” боби бўйича берилган назарий материаллар ва топшириқлар хусусидаги фикрларингиз.

Жавоб:

Исм-шарифингиз _____

Манзилингиз, мактабингиз ва синфингиз _____

БИР БОР ЭКАН, БИР ЎЎҚ ЭКАН. ПУЛ ДЕГАН БЎЛГАН ЭКАН...

Давоми. Боши ўтган сонларда.

... ва 20 долларни дўхтир Миллининг ҳисоб рақамидаги пулга қўшиб қўямиз. Жуда улуғ иш бўлди-да! Чик ва тайёр!

- Қирол Бумба менга юборган хатни нима деб номласам бўларкин?

- Топдим: чек!
Ҳам қисқа, ҳам аниқ.

- Чек - бу шундай пулки, уни бериш учун пул эгасининг имзоси қўйилган бўлиши шарт! Энди ҳамма буни билиши шарт.

- Ҳамма чеклар бир хил бўлиши шарт. У қиролнинг хатидақа узун эмас, қисқа, аниқ бўлиши керак. Чекда айрим маълумотлар бўлса - етарли!

- Фақат мана бу бланкани тўлдириш керак. Олувчининг исми-шарифи, имзоси ва пулни олган сана (йил, ой, кун).

Блумми ўйлаб топган чек. Мақуми аҳолисига маъқул бўлди. У жуда қулай эди. Нақд пулни ("Пальма" ва "грин"ларни) эса фақат майда харидлар учун тўлаш русм бўлди.

Банкда Блумми ҳамма ишни ҳал қиладиган одам бўлиб қолди. Энди уни банкир деб атай бошладилар.

Кулларнинг бирида банкка тўр тўқувчи Сетти қарз сўраб келди. Шунда Блумми банк аҳолига яна бир хизмат кўрсатиши мумкинлигини англади: бу - қарз бериб туриш эди.

- Мен тўр тўқуш учун арқон сотиб олмақчи эдим, лекин пулим етмаяпти.

- Сизни тушундим.

- Сизга минг доллар етадими? Банк бу пулни сизнинг ҳисоб рақамингизга ўтказади. Сиз эса қайтаришда ундан фойдаланганингиз учун озроқ пул қўшиб берасиз.

- Арқонга пул бериб турунг...

- Аъло! Энди мен ўзимнинг таъминотчиларимга чек ёзиб беришим мумкин, ишим ҳам давом этади.

Арқон эшувчи эса Сетти берган банк чекларини жон деб қабул қилди. Ахир чек - бу пул-да! Пулдан ҳам қулай.

Давоми келгуси сонда.

Эндиликда шу одам қўли ет-майдиган ҳайвонлар ҳам қири-либ кетмоқда. Баҳайбат филни суяк-шоҳлари учун, йўлбарсни қимматбаҳо териси, қушларни чиройли пати учун, тулкини юнгли териси учун ва яна ни-малар учундир одамлар қириб юормоқдалар. Одамларга та-биатга аралашса, фақатгина

Агар ариқлар ўз вақтида тозалаб турилса, хабар олиб турилса, тоза сувлар оқади. Бепарво бўлинса, у ҳолда ариқлар ҳар доимгидек балчиқларга тўлиб ётаверади.

Энди оқар сувлар ҳақида.
Ариқлар ахлатларга тўлиб ётади.

Кўпчилик инсонлар транспортларда бемалол pista чақиб кетаверишади. Бекатлар ҳар хил музқаймоқ, сақич қозғоларига тўладир.

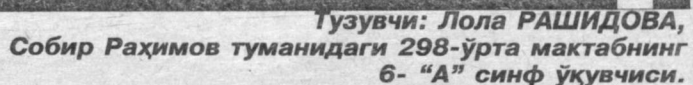
Хуллас, биз экологияни асрашимиз, тоза тутишимиз керак. Экологиянинг тозалиги бизнинг фойдамиз, келажагимиз.

Ойбек ТЎЛАГАНОВ,
Тошкент шаҳар,
Собир Раҳимов туманидаги
298-мактабнинг
7- "А" синф ўқувчиси.

1. "Бородино" ҳикоясини ёзган ёзувчи. 2. Меҳмонда бўлиш яхши бўлса, ундан ҳам зўрроқ жой. 3. Онангизин сиздан кичик қизи. 4. Номаълум соннинг ўрнига ёзиладиган харф. 5. Ҳисобдонларга энг керак бўладиган фан. 6. Сарик касалининг бошқача маъноси. 7. «Тег десам тег-майди, тегма десам тегди». 8. Ҳам дарёда, ҳам аквариумда истиқомат қилувчи. 9. Қурилиш материалларидан бири. 10. Мусулмонлар дини. 11. Таркибда темир моддаси кўп бўлган даррахт меваси. 12. Иккинчи жаҳон урушини бошлаган мамлакат. 13. Маълум даврда яшаган одамларнинг умумий номи. 14. Ўзбек шоирларидан бирининг исми.

1. Гапнинг бош бўлаклари-
дан бирининг номи. 2. 1 сен-
тябрь куни Ўзбекистонда танта-
нали нишонланадиган миллий
байрам. 3. Тўмариснинг ўғли-
нинг исми. 4. Тарихимизда
бўлиб ўтган икки жасур аёл-
лардан бири Спаретра бўлса,
иккинчиси... 5. Пишганда ёқу-

га ўхшайдиган мева. **6.** Мустақил Ўзбекистоннинг биринчи президенти. **7.** Ўзбекистоннинг пойтахти. **8.** Ҳар юз йилнинг умумий номи. **9.** Янги кийим тури чиққанда бутун шаҳар олиб кийса, у ҳолда бу. **10.** Ноаниқ соннинг ўрнига қўйиладиган харфнинг бири икс (х), иккинчи... **11.** Иккита бир хил исми одамлар бири бири учун... **12.** Тошкентда кенг тарқалган миллий таом номи. **13.** Асалари гулдан йиғадиган ширинлик. **14.** 8-пайғамбар исми. **15.** Овқатларда ишлатиладиган хушбўй зиравор.

ҚОНУНДА ҚЎРИҚЛАНГАН ҚЎРҒОШИН -
ОНА ТИЛИМ

КЕЛАЖАК - ТИЛ БИЛГАННИКИ

Тил алоқа воситаси экан, сўз инсоннинг даража ва камолини, илм ва фазлини ўлчаб кўрсатадиган синал ҳаёти - унинг тили ва адабиётидир. Миллий тилни йўқотмоқ миллатнинг руҳини йўқотмоқдир. Республикамиз Мустақиллигига 7 йил тўлди. Шу Мустақиллик туфайли республикамизнинг барча соҳаларида бир қатор ўзгаришлар амалга оширилмоқда. Ҳа, она тилимиз буюк ва қудратли, сержило ва сермазмун хазинадир.

1989 йил 21 октябрда ўзбек тилига давлат тили мақомининг берилиши ҳақида қонуннинг қабул қилиниши республикамиз ҳаётида катта тарихий воқеа бўлди. Миллий халқ қудратига, маънавий бойлигига, ўзининг тарихий қадриятларига ва анъаналарига, сиёсий ва ижтимоий тараққиёт тарихига ҳамда нурли истиқболга эга бўлди. Ўзбек тилига давлат тили мақоми бериш ҳақидаги қонун кучга кирган даврдан бери республикамизда ҳар йили 21 октябрь кунини тил байрамини катта тантана билан нишонлаб келинмоқда.

Камола ОРТИҚБОЕВА,
Тошкент шаҳар, Собир Раҳимов
тумани, 23-ўрта мактабнинг
7- "А" синф ўқувчиси.

ОНА ТИЛИМ - ЖОНУ ДИЛИМ

Танимагани танитувчи,
Қардошликка йўлловчи,
Кўнгилларни илитувчи,
Одамларни бир-бирига бириктирувчи:
Дил. Қалъасин олувчи - Тилдир.

1989 йил 21 октябрда ўзбек тили Ўзбекистон Республикасининг давлат тили деб эълон қилинди. Бу эса истиқлолга эришиш учун катта замин яратди. Эндilikда ота-боболаримиз сўзлаган тилда, бизлар ҳам очикчасига, кўркмай сўзлашишга муяссар бўлдик. Боболар деганда буюк аллома Алишер Навоийни мисол келтиришимиз мумкин. Чунки у ўз замонасида хашаки, авом тили деб камситилган Туркий тилда ижод қилди ва туркий тилнинг ривожига катта ҳисса қўшди.

Юртимиз мустақилликка эришгач, ўзбек тилига эътибор янада ошди. Эндilikда матбуот, радио, телевидение ўзбек тилида хизмат кўрсата бошлади. Айниқса, боғча, мактаб, олий ўқув юртлари ҳамда турли хил муассасалар ўзбек тилида иш олиб борадилар. Боғча ва мактабларда ўзбек тилини ёш авлодга янада чуқурроқ ўргатиш йўлга қўйилди. Юртимизда нафақат ўзбек тили, балки жаҳоннинг кўплаб тиллари ни ўрганиш кенг йўлга қўйилди: жумладан; инглиз, немис, француз, хинд ва араб тиллари ёшларимизда катта қизиқиш уйғотди.

"Тилингда бўлса болинг, кулиб боқар иқболинг" деганларидек, ўзбек тили ҳам жаҳоннинг бир қанча давлатларида қизиқиш билан ўрганилмоқда.

Мана, олти йилдирки юртимиз жаҳонга танилиб қолди. Шу оз вақт ичида юртимиз халқаро кенгашлар, Олий Мажлислар, Парламентлар, расмий ташрифлар, қолаверса, бошқа анжуманлар ва кўплаб йирик учрашувлар ўзбек тилида олиб борилмоқда.

Мирсаид СУЛТОНОВ.

ТИЛДА ВАТАН ЯШАЙДИ

**Ўқув-у билимга тиймочдир бу тил,
Кишига ёруғлик шу тилдан-а, бил.**

Инсонлар бир-бирини бир нарса орқали тушуниши мумкин. Шу ҳам бўлса тилдир. Одам ўлгандан кейин қанча бойлиги, билими бўлса ҳам йўқолиб кетади. Аммо тил асрдан асрга қолиб, бизнинг кунларимизга-ча етиб келган. Тил бизни ўтмишимиз билан боғлаб туради. Қанча дахшатли урушлар шаҳар-қишлоқларни душман ер билан яқсон қила олса ҳам, тилни йўқ қилишга қодир эмас. Ҳар бир халқ ота-боболаридан мерос бўлиб қолган она тилида сўзлашади. Бола туғилди, унинг ilk бор "ойижон" деган биринчи сўзни айтган кунлари она учун ҳамиша энг бахтли кунлардан бири бўлади. Она боласига ўз мухаббатини, меҳрини яна тил орқали ифодалайди.

Менинг она тилим - ўзбек тилидир. Ўзбек тили қанча маъноли, чиройли сўзларга бой. Биз ўз тилимизни асраб-авайлашимиз керак. Шукрлар айтамызки, бизнинг тилимиз ўз Ватанимизда давлат тили деб эълон қилинган. Бу эса бизнинг миллий қадриятларимизни сақлаб қолиш ва янада ривожлантиришга катта имкон туғдирди.

Ватан, тил. Бу икки сўз чамбарчас боғлиқдир. Биз ўз ватанимизнинг келажаги порлоқ бўлишини истасак, албатта, унинг ўтмишини, тарихини, урф-одатларимизни, адабиётимизни, она тилимизни чуқур ўрганишимиз лозим. Бизнинг ватанимизда қанчадан-қанча буюк инсонлар - олимлару, шоирлар етишиб чиққанлигини айтиб ўтишнинг зарурати ҳам йўқ, деб ўйлайман. Ўзбекистоннинг тарихини, маданиятини, тилимизни кўпгина мамлакатларда қизиқиб ўрганилмоқда. Ўзбекистон шунчалар хурматга сазовор эга экан, биз ўз ватанимизнинг шаънини янада кўтаришимиз лозим!

Лола ШОМАЛИКОВА,
Тошкент шаҳридаги Нарзи Тўракулов
номидаги мактаб ўқувчиси.

ТИЛ - МАДАНИЯТ ОЙНАСИ

**Тил - одамларни бир-бирига бириктирувчи халқа.
Тили бойнинг - ўзи бой.**

Тилга эътибор - элга эътибор.
Ватанимизга мухаббат қуйиш, уни қадрлаш, унга доимо содиқ бўлиш ҳар биримизнинг бурчимиздир. Бизнинг замонда кишининг билимдонлиги, одоби, маданияти, аввало ўз она тилини, қолаверса, хорижий тилларни қанчалик яхши билиши билан белгиланади. Кимнинг тили бой бўлса, ўз она тилига хурмат билан қараса, бундай одам обрў қозонади. Тилни бойитиш учун бадий асарларни мунтазам ўқиш, халқ оғзаки ижоди билан яхши танишиш керак. Ўз тилини яхши билиш, ўз халқининг ўтмиши, ҳозирги келажагини яхши билиш унинг урф-одатлари билан танишиб, халқи яратган барча моддий ва маънавий бойликлардан баҳраманд бўлиш демакдир. Чет тилларини ўрганиш эса дўстлик ва ҳамкорликни кучайтиради, билим савиясини ошириб, ҳар томонлама юксак камолотга элтади.

Ўз Ватанини, миллатини, тилини қадрлаган инсон ўзгалар юртини ҳам сева олади. Она Ватанни севиш, унинг равнақи йўлида фидойи бўлиш туйғуси қонига она сути ва она алласи билан кирган халқни ҳеч қачон енгиб бўлмайди.

**Қонга кирган сут билан,
Ўзбек тилим, ўз тилим,
Ардоқлайман юрт билан,
Ўзбек тилим, ўз тилим,
Бурро-бурро сўзлайман,
Келажагим кўзлайман.
Истиқболим, иқболим,
Ўзбек тилим, ўз тилим.**

М. МИРАЛИМОВ,
Тошкентдаги 283-мактабнинг 9-синф ўқувчиси.

ҲАВОНИНГ ОҒИРЛИГИ БОРМИ?

Ерни ўраб турувчи ва кўплаб мил масофа юксакликка чўзилиб кетган улкан ҳаво океани Ернинг тортиш кучи таъсири билан ушлаб турилади. Шунга асосан, ҳаво ҳам муайян оғирликка эга. Ҳаво бутун атрофимизни қуршаб тургани учун ўзи тўлдирган ҳар бир предметнинг оғирлигини кўпайтиради. Масалан, волейбол тўпида унча кўп бўлмаган миқдорда ҳаво бор. Агар дам солинган ва дами чиқарилган иккита тўпни тортиб кўрсангиз, дами чиқарилган тўп енгилроқ эканини кўрасиз.

Сиз кўрмасангиз, таъмини тотмасангиз ёки (ҳарқалай шамол турмаган пайтда) сезмасангиз ҳам ҳаво бўшлиқ эмас. Ҳаво бизни ўраб турган материянинг бир бўлагидир.

Ҳаво материя бўлгани учун ҳам Ернинг тортиш кучи уни ўз юзаси яқинида, космик фазода йўқ бўлиб кетишига йўл қўймай, тутиб туради. Шундай қилиб, гарчи биз сезмасак-да, ҳавонинг вазни бор. У ҳаво бизнинг танамизга ҳар томондан кўрсатаётган босимда намоён бўлади. Мабодо, денгиз қаърига тушиб қолсангиз ҳам сиз худди шундай босимни ҳис қиласиз. Фақат бу босим ҳавоники эмас, сувники бўлади.

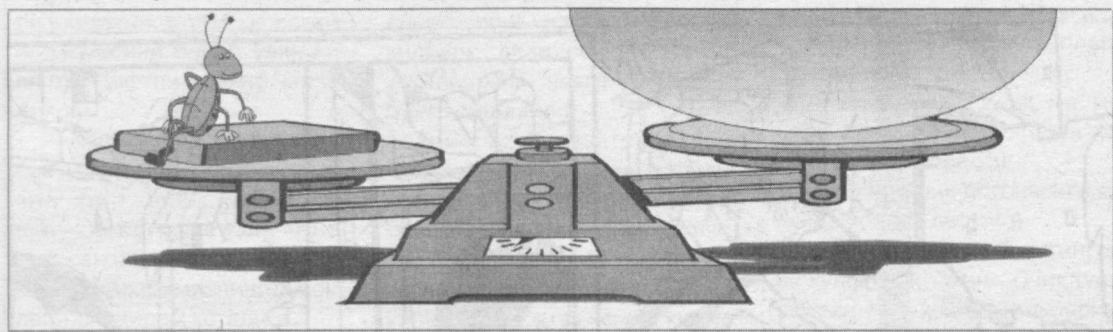
Ҳавонинг улкан массаси Ерни жуда катта

босим билан босиб туради, у ҳар км.см. ерни 1 кг. юк билан босади.

1 кг атмосфера баландлигига тенг бўлган 1 км.см. ҳаво устундир. Сизнинг кафтингиз майдони - тахминан, 77 км.см. Энди кафтингизга 77 кг юк қўйилишини тасаввур қилиб кўринг. Буни сезмаётганингиз сабаби шундаки, кафтингизга тепадан қанча юк босса, уни остидан шунча ҳаво кўтариб туради. Бошингизни эса ҳаво 270 кг. куч билан босади, миянгизнинг қатиғи чиқиб кетмаётганига сабаб, танангизда ташқи ҳаво босимини мувозанатга келтириб турадиган ички ҳаво мавжудлигидир.

Агар Ер юзасидан юқорига кўтарилсангиз, масалан, тоққа чиқсангиз ёки самолётда учсангиз, ундан узоқлашган сари ҳаво босими камайиб боришини кўрасиз.

(Масалан, тоғ чўққисига) Баландроқ кўтарилганингиз сари тепангиздаги ҳаво камайиб, босим ҳам тушиб боради. 6000 метр баландликда 1 км.см.га, тахминан 0,4 кг., 3000 метр баландликда эса 0,7 кг. босим тўғри келади. Агар 100 км. баландликка кўтарила олганингизда эди, у ерда деярли босим йўқлигини сезишингиз мумкин бўлар эди.

КАККУ ҲАҚИДА НУМАЛАРНИ БИЛАМИЗ?

Жуда кўп турлари бўлган каккулар қушларнинг яхлит бир оиласидир. Улар кўпгина мамлакатларда, айниқса, иссиқ мамлакатларда яшайди. Совуқ мамлакатларда яшайдиганлари ҳам, қишда иссиқ мамлакатларга учиб кетади. Масалан, Европа каккулари Африкага йўл олади.

Европа каккуси катта қуш, баландлиги тахминан 30 сантиметр келади. Унинг патлари кулранг бўлиб, паст томонига йўл-йўл тарамлар ўтган. Ёз ичида каккулар ҳашаротларнинг катта бир қўшинини яксон этади. Какку ўз номини сайроқи туфайли олган. Каккуларнинг ўрмонларда ку-кулашини кўплар эшитган бўлса ажаб эмас. Ва шу заҳоти неча марта ку-кулаганини санабга тушганмиз, каккулар қанча сайраса, одам шунча йил яшайди, деган гап юради.

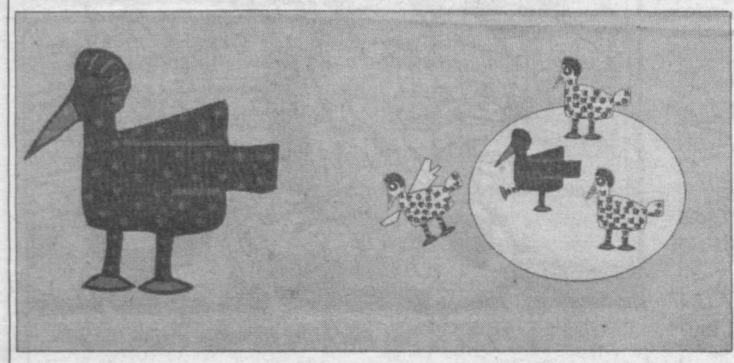
Европа каккулари уя қурмайди. Улар ўз тухумини бошқа қушлар, масалан, сайроқи қушлар ва чумчуқлар уясига қўяди.

Макиёнлари тухум қўйгач, уни диққат билан кузатади. Қушлар овқат излаб чиқиб кетганда, какку тухумлардан бирини олиб, ўрнига ўз тухумини қўяди ва кўздан ғойиб бўлади.

Бўлғуси ўғай ота-оналар қайтиб келгач, тухумлар ўрни алмашганини билишмайди. Ахир тухумлар катталиги ҳам, ранги ҳам бир хил-да! Шунинг учун ҳам каккуларнинг мазкур тури тухумини маълум бир қушлар уясига қўяди.

Каккучалар тахминан икки ҳафта ўтиб, тухумни ёриб чиқади. Бир қанча вақтдан сўнг бирин-бирин уядан бошқа тухумларни ёки ундан олдин кўз очган полапонларни ҳам чиқариб ташлайди. У мана шу тариқа ўзига овқат топади, у ниҳоятда очкўз қуш, устига устак ўғай ота-оналаридан икки-уч марта катта келади.

Қушларнинг оналик ҳисси шу қадар кучлики, ўғай ота-оналар каккучалар ҳақида қаттиқ ғамхўрлик қилади ва уни то учишни ўрганиб, уяни тарк этмагунча овқатлантиради.

Акулаларнинг 150 га яқин тури мавжуд, уларнинг айримлари анчагина йиртқич бўлгани билан кўпчилиги бегараз экани ҳайрон қоларли.

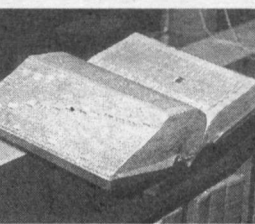
Акулалар балиқлардан тубдан ажралиб туради. Масалан, балиқларнинг ойқулоғи устида ҳаракатланувчи қопламаси бор, акулаларнинг терисида тирқишлар мавжуд. Уларнинг елка ўрқачи суякдан эмас, балки тоғайлардан иборат. Тишлар акулаларнинг ўзига хослигини белгилайди. Тиш, одатда, жағ суяклариди жойлашадди, акулаларники эса бир неча қатор бўлиб милкида ўрнашган.

Тишлар жойлашган териси жуда секин ривожланади, бир нечта тишлари барвақт тўкилиб, орқадагилари билан алмашилади.

Акуланинг оғзи бошининг қуйи қисмида жойлашган. Сув тагида ҳолатини ўзгартирмасдан туриб овқатланади. Ўзидан юқорида бўлган жониворларни чалқанча ҳолат ётиб, тутиб ейди.

Акулалар 0,3-1,5 метр атрофида бўлади. Улар кўпинча кемалар ортидан эргашиб сузади ва беихоя бегараздир, баъзи балиқлар ундан ҳайиқмайди.

Бироқ анчайин хавф соладиган икки тур акула мавжуд. Улардан бири йўлбарс акуладир. У тро-

НЕГА ЁМҒИР АЙРИМ КУНЛАР ЁҒАДИ, БОШҚА КУНЛАРИ ЭСА ЁҒМАЙДИ?

Осмонга боққанимизда, кўзимиз оғирқарвон булутларга тушиши биланок, ёмғир ёғса керак, деган ҳаёлга борамиз. Биз буни ёмғир ёғиши учун зарур бўлган бирдан-бир нарсаси, деб ўйлаймиз. Аммо аслида ёмғир узоқ ва мураккаб жараён натижасидир. Ёмғир ёғиши учун Куёш, Ер ва атмосфера бир-бирига ўзаро таъсир этиши керак. Бу жараён Куёш Ерни қиздиришидан бошланади. Қизиш натижасида океан, денгиз, қўл ва дарёлардаги сувлар буғлана бошлайди. Сув буғи ҳаво билан аралашади. Бу жараён буғ ҳосил бўлиши деб аталади.

Юқорига кўтарилаётган иссиқ ҳаво атмосферага сув буғини олиб келади. Юқорига кўтарилган буғ совиб, ундан булут ҳосил бўлади. Бу жараён конденсация деб аталади.

Булут ичидаги узоққина томчилар катталашиб, тобора кўпроқ намни йиға боради. Ниҳоят, томчилар катталашиб, ҳаво оқимлари тутиб қололмайдиган даражага етади ва ерга ёмғир бўлиб ёғади.

Энди нега ёмғирнинг ҳосил бўлиши жараёни фақат маълум бир вақтда кечишини аниқлайлик. Бу жараённинг биринчи босқичи - буғ ҳосил бўлиши доимо кундузи, Куёш чиқиб турган пайт рўй беради. Аммо кўринмас буғ ҳар куни ҳам ўта майда зарралардан таркиб топган ва кўзга кўринадиган булутларга

айланавермайди. Бунинг сабаби буғ конденсацияланиши учун маълум бир юза керак бўлади. Агар ҳавода чанг зарралари оз бўлса ёки умуман бўлмаса, конденсация юз бермайди. Томчилар пайдо бўлишига муз ва қорнинг майда кристаллари ҳам ёрдам бериши мумкин.

Одатда, ёмғир ёғиши учун иссиқ ҳаво массасининг совуқ ҳаво массаси томон ёки аксинча ҳаракати талаб этилади. Иссиқ ҳаво массаси таркибида булут ва намлик бор, улар совуқ ҳаво массаси таъмирида совигач, сув томчилари ҳосил бўлади ва ерга ёмғир бўлиб ёғади.

Бир ёмғир томчиси ҳосил бўлиши учун 100 000 000 донага яқин ўта майда томчилар керак бўлади. Булут ҳосил бўлиши учун эса бундай томчилардан миллион-миллионлари талаб этилади. Бундай эни, бўйи ва баландлиги 1 км бўлган булут таркибида, тахминан, 790 тонна томчи, тахминан, 7940 тонна буғ ҳолидаги сув бор.

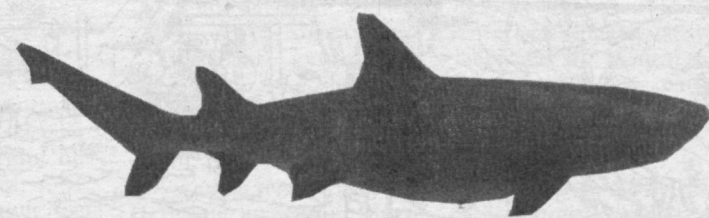

АКУЛА ОДАМЛАРНИ ЁЎДИМИ?

пик сувларда яшайди ва оғирлиги 270 килограммгача бўлади. Йўлбарс акула денгиз арслонларини ютиб юборади ва одамларга ҳам ҳужум қилади. Ёнг йиртқич акула оқ акуладир. Уларнинг айримларининг бўйи 12 метр атрофида бўлади. У ўйлаб-не-тиб ўтирмасдан бир одамни еб қўйиши мумкин, йўлбарс акула мисоли денгиз арслонини бир зарбда

паққос туширади.

Қизиқ, энг катта акула - кит акуласи жуда беозордир. Унинг бўйи 15 метр атрофида бўлиб, оғирлиги 18 тоннагача чиқади. Унинг овқати планктон деб аталувчи зигирдай майда жониворлардан иборат. Кит акуласининг тишлари ёки тишчалари жуда майда - 3 миллиметр атрофидадир.

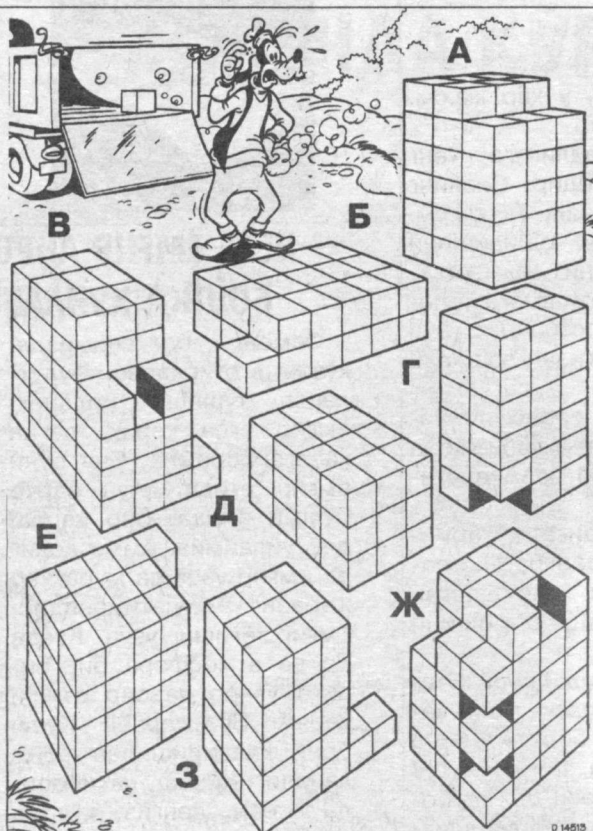

ЎЙИН МАЙДОНЧАСИ

“ЁШ ИҚТИСОДЧИ”ГА
МАҚТУБЛАРИНГИЗНИ
ҚУЙДАГИ МАНЗИЛГА
ЮБОРИШИНГИЗ
МУМКИН:

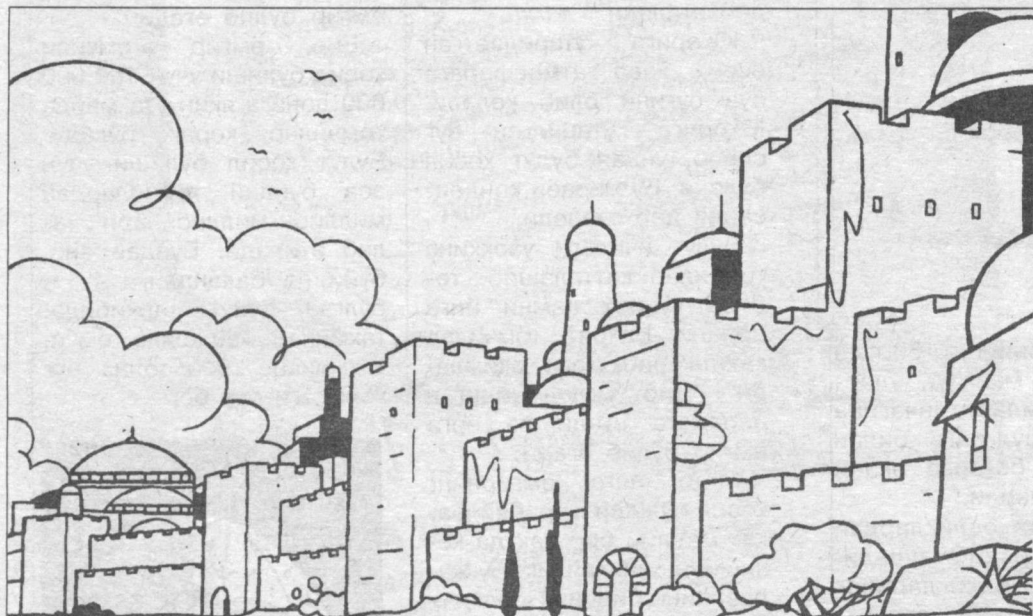
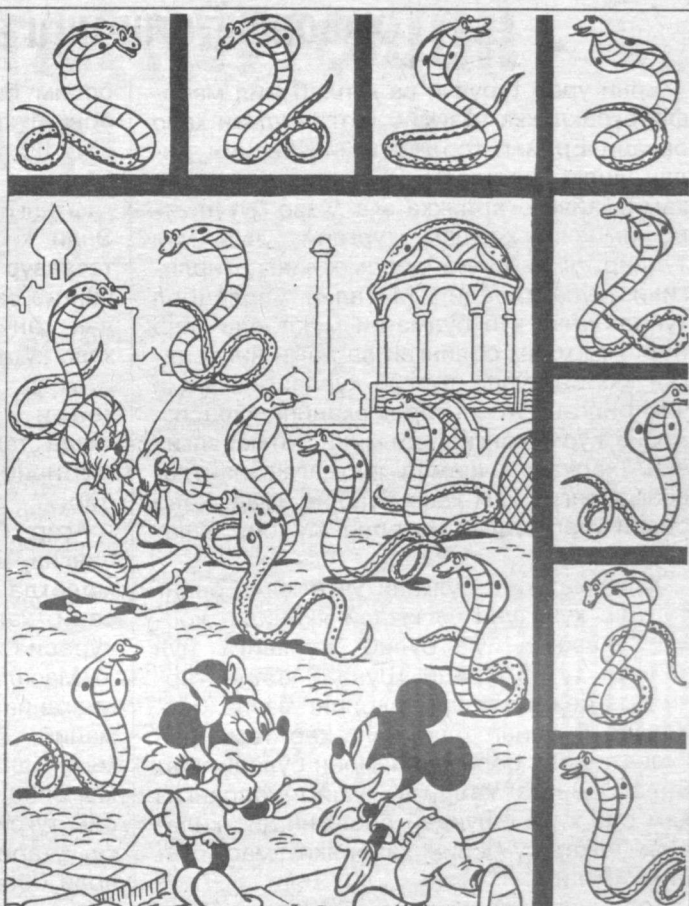
700029. Тошкент шаҳри,
Мустақиллик майдони,
2-уй, 402-хона
(Музаффар ПИРМАТОВга).

Мулоқот учун телефон:
(371) 139-49-32,
139-19-16.
Факс: (371) 139-48-23.
Пейджер: (088) 30-13

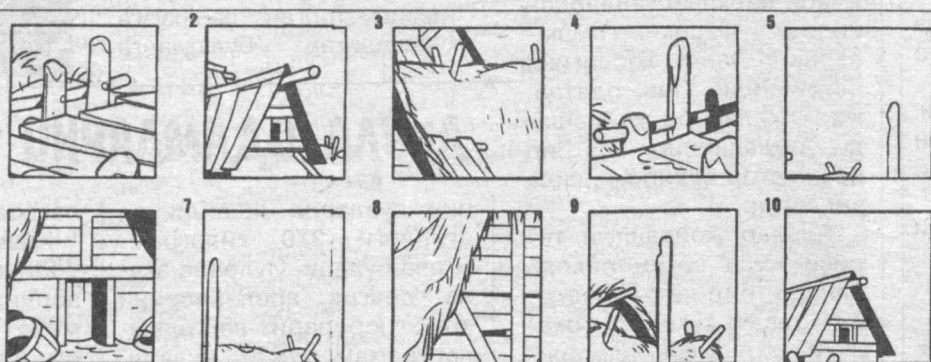
Қайси кубиклар тўпида кубик кўп?
Қайси бирида оз?

Сеҳргарнинг
илонлари -
10 та,
лекин
майдончада
8 та
илон бор.
Расмдан
қолган
2 та илонни
топинг.
Сўнг бу
8 та илонга
санчиклаб
қаранг.
Расмдаги
илонларнинг
2 таси
кобра.
Бошқалари-
чи?

Гуфи чизган ушбу манзара расмда шаҳарга хос қайси элементлардан фойдаланган?

Ташландиқ
қишлоқ.

Дональд, Билли, Вилли ва Дилли
ғалати қишлоққа келиб қолишди.
Кўчиб кетган уй эгалари унутиб
қолдирган буюмларни топинг.
Кейин юқоридаги 10 та
чизгилардан қайси бирлари расмда
такрорланганини аниқланг.

Берилган бу 2 та расмда нечта фарқ бор?

ЎҒРИЛИКМИ, ТЎҒРИЛИК?

Зирапчажон, ҳеч кимга айтмасанг, қулогинга бир гап айтаман. Мен яқинда уғирлик қилдим. Уғри экан, деб уйлама. Йўқ, уғри эмасман. Тўғриси, шунга мажбур бўлдим. Аммамга ачишиб кетдим-да. Аммам қишлоқдан. Эри улиб қолган. Болалари қўп. Тунов куни бизникига меҳмонга келган эди. Дадам машинасида аммамни уйига элтиб қўядиган бўлди. Дадамнинг ёнига — олдинги уриндикқа утирдим. Аммам машинадан тушадиганда дадам аммамдан йўл ҳақи суради. Аммам роса хуноб бўлди. Сунг қўшиларида қарз сурагани кетди. Дадам машинадан тушганида маши-

намизнинг олд қутчасида турган пуллардан битта яшил ранглисини олиб, билдирмасдан аммамнинг чўнтагига солиб қўйдим. Чунки қўшнилариям: «Олдинги қарзингни тулагин» деб пул бермаган экан-да. Сен нима дединг? — Тўғри иш қилдимми?..

Шерзод ДАВЛЕТОВ,
Урганч шаҳри.

ОЧИЛМАЙДИГАН ЭШИК

Укам ҳар куни «боғчага бораман», деб ҳархаша қила-

ди. Бироқ эшигимизнинг олдидаги деворлари оппоқ кенг ҳовлили бинони ўраб турган пастак гиштин деворнинг кўчага қараган эшиги доим берк туради. Аҳён-аҳёнда боғча опа келиб, девор оша ҳовлига мўралаб кетади. Қизиқ... бизнинг боғчанинг эшиги сеҳрли горнинг эшигига ўхшайди-я. Очилса ёпилмайди, ёпилса...

Максад САИДОВ,
Хоразм вилояти
Янгибозор тумани 9-
мактаб ўқувчиси.

ҚИЛИҚЛАРИ «ХУРМАЧА»

— Ҳой, Хуморахон, ўғлингизга қарасангиз бўлмайдими, неварамни алдаб-сулдаб подвалга қамаб чиқибди.

— Хуморахон, — дейди иккинчиси, — Шавкатингиз лифтни ичига кириб олиб ҳали у қоватни, ҳали бу қоватнинг тугмасини босиб ўйин қиляпти. Лифтни пойлаб чарчадик-ку.

— Қанақа ўғил тарбиялаяпсиз ўзи, — ўшқириб чиқади яна бир ёши кекса киши, — юқори қаватдан чунонам сакраб зинадан тушадики, нақ уйлариимизнинг деворлари сирқираб кетади-я.

— Сакраб тушишини қўятуринг, хоҳлаган уйнинг кўнғирогини босиб қочиб кетишини-чи? Ким экан, деб эшик очсак ҳеч ким йўқ. Тунов куни орқасидан кўриб қолиб билдим.

— Вой-бу... ўғлингиз, ўғлингиз, нима менинг ўғлимдан бошқа бола йўқми бу домда. Намунча фақат Шавкатга

ёпишасизлар, ҳа, бола бўлгандан кейин шунақа шўх бўлади-да.

— Ўзингиз бундоқ разм солсангиз гапимизга гап қайтармасдингиз. Ҳов ана, қаранг, кўннинг устида уй ясаб ўтирган Маликахоннинг қизига тегажоглик қиляпти. Ҳали сочини тортиб қочади, ҳали ясаган уйчасини бузиб ташлайди.

Хуморахон кузатиб турса, чиндан ҳам ўғли ўйин майдончасида ўйнаётган болалардан бирортасини ҳам четлаб ўтмаяпти. Текканга тегиб, тегмаганга кесак отяпти. Ҳатто волейбол ўйнаётган иккита ўсмир қизнинг коптогини ҳам олиб бассейнга улоқтирди.

— Тавба, эндигина саккиз ёшга тўлди-ю, қилаётган ишлари кинофильмдаги «Хурмача»нинг ўзи-я, — дейишарди яна қўшнилар.

Бир куни Шавкатларга шундоққина қўшни турадиган Сарвиноз кеннойининг уйида бир нарсга тарақлаб кетди. Қайнона-

келиб югуриб меҳмонхонага киришди. Стол тагида бамайлихотир ёнғоқ майдалаётган Шавкатни кўришди.

— Ҳой, бола, уялмайсанми, сўроқсиз бировнинг уйига киргани? — деди хола.

— Ким биров, сизми, ахир ён қўшнимиз бўлсангиз. Ўзимнинг холамсиз-ку, — деди Шавкат.

Холани боланинг гаплари эритди чоғи:

— Чиқақол қоқиндик, ма, маноми ёнғоқларни қўлингга олда, уйингга борақол.

Шавкат эшик остонасига етганда холага деди:

— Холў, а холў... Эшигингизни қўлфлаб қўйманг. Очиқ тураверсин. Мен ҳозир ёнғоқларимни чақиб бўлсам, балки яна чиқиб қоларман.

Шавкатнинг «илтимоси»га на келин, на хола гап тополмай қолишди.

Азиза СОЛИХОВА.

Тахририятдан: Азиз болалар! Шавкатни тарбиясизликда айблаб бўладими? Ё онасининг бефарқлиги сабабими бу?..

ШАҲАРЛИК ДУГОНАМГА

Дугонажон, сенга ҳавасим келади. Шу кунларда мазза қилиб иссиқ синфхоналарда ўқийтган булсанг керак. Мен эса дугоналарим билан эрталабки аёзда далага чиқаман. Қўлларим совуқдан бирам қотиб кетадики, қўзларимдан ёш чиқиб, йиглаб юборгудек буламан. Пахта бошланди дегунча бизда юқори синфлар учун синфхона эшиклари тақа-тақ бекилади. Фақат кич-

кина укаларимиз ўқишади. Биз катта бўлиб қолдик, ахир. Бу йил бешинчи синфда ўқийман. Шунинг учун ҳам қўлларим ачишсада, йигламасликка ҳаракат қиламан. Ундан ташқари муаллим опамиз дала юмушларида катталарга ёрдам бериш бизнинг инсоний бурчимиз эканлигиниям айтишган-да. Шу сабабли биз мана шундай совуқ кунларда далада катталарнинг йўғини билдирмасдан пахта терамиз. Лекин... мактабни жуда соғиндим. Қани мен ҳам сенга ўхшаб Тошкентда яшасам. Мазза қилиб ўқирдим-да.

Моҳира БЕКЧОНОВА,
Янгибозор тумани
21-мактаб.

СИЗНИ СОҒИНАМАН, DADAЖОН!

Буни менга дугонам Гулнора йиглаб айтганда, жуда раҳмим келиб, унинг сўзларини ёзишга қарор қилдим.

Мен ҳозир 18 ёшдаман. Мактабни аёло баҳоларга битириб, Олий ўқув юртига киришга тайёрланышман, лекин, менинг дадам йўқ. Мен 3 ёшга тулганимда тузукки-на юрган дадам бир нима сабаб бўлиб, ичкиликка берилиб кетганди. Ойим бу йўлдан қайтаролмагач, қунора уйда жанжал бўлиб, уйдан ҳайдаб юборган эканлар. Ана шундан кейин 16 ёшимда бир келиб, яширинча биз билан гаплашган пайти ҳам бўлган. Ойим сезиб қолиб, бизни роса уришган эдилар.

Дугоналаримни дадалари билан кўча-қуйда куриб қолсам, кўнглим орзиқиб, қўз-

ларимга ёш келади. Ҳар бир инсоннинг юраги бир бутун, бироқ менинг юрагимни бир парчаси йўқ. Бизнинг ҳам оила 3 эмас, 4 киши бўлганда мен ўзимни бахтли деб ҳис қилган бўлардим. Дадажоним, мен сизни жуда соғиндим!

Дераза ортида қўзларим гирён бўлиб кутмоқдаман. Сизни соғиниб, соғиниб кутмоқдаман, дадажон!

Азиз ва ҳурматли «Тонг юлдузи!» Сен менинг бу ўтинчларимни Бухоро шаҳрида яшаётган дадажонимга етказ! Сизни қизингиз кутмоқда, — деб айт. Меҳрингизга зор экан, — деб айт!

ГУЛНОРА,
Тошкент шаҳар
Собир Раҳимов тумани.

ЭНДИ ГАЗ ЎЧМАЙДИ...

Қаҳратон қишдан омон-эсон чиқиб олган фарғоналик ўқувчи мактубида айрим туманларда ота-боболаримиз экиб кетган кекса тутлар кесилиб кетганлиги тўғрисида куйиниб ёзган эди. Бунга сабаб — қиш мавсумида чекка қишлоқлардаги табиий газ кимларнингдир бефарқлиги туфайли батамом узиб қўйилгани бўлди. Фарғона вилояти ҳокимининг уринбосари бош муҳаррир номига йўллаган «тушунтириш хати»да кўрсатилишича, «Ўзтрансгаз» томонидан берилган газ босимининг камайтирилиши — туманларнинг чекка қишлоқларида газ таъминотининг пасайишига сабаб бўлди. Бу йил аҳ-

волни яхшилаш учун биргина Бувайда туманида «узуңлиги 15,8 километр бўлган юқори босимли газ қувури қурилишига лойиҳа-смета ҳужжатлари тайёрланди ва 1998 йил дастурига ҳам маблағи 15 миллион сўмлик 3 км. газ тармоғи қуриш қиритилди».

Боз устига, «келгуси йилларда Бувайда тумани учун алоҳида ГЭС қурилиши кўзда тутилган» эмиш. Хўш, юқоридаги тадбирлар амалга оширилган тақдирда ҳам аҳвол тубдан ўзгарадими?.. Ахир, Фарғонада қишлоқлар «ёппасига газлаштирилгани» тўғрисидаги хабарлар аллақачон марказга етказилган. Бироқ газ қувурларидан зарур пайтда газ юборилмаса, бундай «узуңликлар»нинг

кимга ва нимага кераги бор?! Фақат юқорига аҳборот бериш учун қишлоқлар газлаштирилди-ми?

Ҳоким уринбосарининг мактубида айтилишича, газ оқими «Ўзтрансгаз» томонидан пасайтириб қўйилган экан. Нега пасайтирилади? Халқимизнинг ахволини нега уйламайдилар? Бундай ўзбошимчалик учун ким жавоб беради? Умуман, ҳужажурсинга қилинаётган «узуңликлар» учун 15 миллион сўм маблағ сарфлаб ўтириш шартмикан? Ундан кўра, уша маблағ қишлоқ аҳолисига тақсимлаб берилса ва унга қиш учун кўмир харид этилса, яхши бўлмасмикан?

Энди тут, майизни қишда сандалда ўтириб, мазза қилиб еб утирсак зўр бўларди!..

ПОСБОНЧА.

ҚИШ КЕЛЯПТИ, ОЛАМГА, ОДАМЛАРГА ҲАМ...

Ассалому алайкум, «Зирапча».

Уйлаб-уйлаб сенга хат ёзишга қарор қилдим. Бизнинг қишлоғимиз бир неча йиллардан бери муаммолар оғушидан чиқмай қолди. Асосий муаммолардан бири ичимлик суви йўқ, 4-5 чакрим узокликдан от-улов билан ташиб келтириш бизга катта қийинчилик туғдиради. Қишлоғимизда йўқ эмас, номигагина битта водопровод бор. Дастлаб қурилиши катта шов-шувга сабаб бўлган водопровод қишлоқ ҳавосига мослаша олмаслиги тезда ишдан чиқди.

Қиш яқинлашиб келаверган сари қишлоқ ташвишлари орта бошлади. Қишлоқ марказидан анча олисда бўлиб, қалин қор ёққан кунлари транспорт катнови тухтаб, умуман алоқа узилиб қолади, бундай кунлари сандал атрофида гурунглашибдан бошқа иш қилиб бўлмайди, чунки озроқ ёмғир ёғиб ёки шамол кутарилади-ган булса электрчи акаларимиз электр қувватини ойлаб узиб ташлашади.

Утган йилги қиш биз учун жуда оғир келди. Муқаддас Рамазон ойи бошланиши билан электр токи узи-

либ қўйилди. Умид билан Руза тутган қарияларнинг қоронғуда турганиб-сурганиб юганини кўриб жим туролмайсан. Ўнг ачинарлиси мактаб ўқувчилари шам-чирок ёруғида на дарс тайёрлай олади, на радио эшитиш мумкин бўлади. Қиш кунлари ўқувчилар сони кескин камайиб кетади. Совуқда жунжикиб ўтиргандан сандал атрофида гурунглашиб ўтирган афзал? Қалин қор ёққан кунлари бир неча километр йўлдан (аниқроғи, шалоббоси чиқиб кетган) совуқ қотиб юриб келадиган болалар узига хос дунёни. Улар Абдулла Ориповнинг «Тилла балиқча» сига ўхшайди. Демак, бундай устан тоғ болаларидан нима кутиш мумкин. Йўқ, айб ўқувчиларда эмас. Айб мактабни уз ҳолига ташлаб қўйган «катта» амакиларда.

Синфдаги кўмирнинг қўлланса ҳидидан кириб бўлмайди. Агар шамол уз йўналишини ўзгартирса, муридан чиқиш керак бўлган тутун синф ичига урлайди. Натижада қуришининг имкони бўлмайди «Зирапча», мени муболага қиляпти деб уйлама. Амакиларнинг

«йўл қўйган хатолар»и туфайли шундай қуришни қиш келяпти. Қиш кечалари бирор қор-ҳол юз берса борми, тез ёрдам тугул ёнғиндан учирини ҳодимларига ҳам хабар беришнинг сира иложи йўқ. Баъзида кўмири тугаб қолган қишлоқлар тоғдаги бодом дарахтларини кесиб келиб ёқишади. Бу табиатга (инсоннинг онаси) бўлган ҳужуммасми?

«Зирапча», менинг сўзларимни эшит! Мана яна қиш келяпти!... Атрофга ҳам, одамларга ҳам... Тоқайгача биз кўмир ҳиди анқиган совуқ хоналарда бир-биримизнинг пинжимизга суқулиб ўтирамиз? Бизнинг айбимиз тоғда тугилганимизми? Нима, қишлоққа маърифат керак эмасми? Мен сенга акам орқали мактуб юбораёшман. Менга ва бизга мадад бер, ёлғиз умидим сендан, «Зирапча»!

Дилшод БҲРИЕВ,
Самарқанд вилояти,
Каттакўрғон тумани,
Себўстон қишлоғи,
70-мактаб.

Бизнинг муъжиза она-сайёра-миз тили, урф-одатлари, яшаш шариоитлари билан фарқланганидан 2000 дан ортиқ турли халқлар яшайди. Ер юзиде яшайдиган аҳоли сони ҳозирда 6 миллиардга етди. Ҳамма инсонлар уз орзулари, ният ва мақсадлари билан яшайдилар. Ер сайёраси бизнинг ягона, умумий уйимиз ҳисобланади. Ер юзидеги ҳамма халқлар тинчлик, тўкин-сочинлик шароитида яшашга интиладилар. Сайёраимизда бўлиб ўтган урушлар натижасида жуда қўллаб инсонлар қурбон бўлган. Инсонлар доимо уруш ва табиий офатларга қарши бирлашиб ҳаракат қилишга интилиб келганлар. Ушбу мақсаднинг натижаси сифатида дастлаб биринчи жаҳон урушидан сунг Миллатлар Лигаси ташкил қилинган. Унинг доимий аъзолари 57 мамлакатдан ошмаган. Одамлар ушбу жаҳон миллатлар ташкилоти тинчликни сақлаб, уруш даҳшатларидан ҳалос қилади деб умид қилганлар. Лиганинг икки асосий мақсади булган. Биринчидан, Лига биргаликдаги ҳаракатлар асосида тинчликни сақлашга ҳаракат қилган, яъни Лига аъзолари бир-бирларини душман таъовуздан ҳимоя қилиш мажбуриятини олганлар. Иккинчидан, Лига иқтисодий ва ижтимоий соҳаларда халқаро ҳамкорликни ривожлантиришга ҳаракат қилган. Лекин иккинчи жаҳон урушининг бошланиши Миллатлар Лигаси узининг асосий вазифасини бажара олмаганлигини курсатди. Шундан сунг Лига тарқатиб юборилди.

Ҳали иккинчи жаҳон уруши тутамасидан Англия, Хитой, АҚШ, СССР давлатлари жаҳон жамоат-

чилигининг талаблари таъсирида янги умумжаҳон халқаро ташкилотга асос солдилар. Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг Низоми 1945 йил 26 июнда 50 давлат томонидан имзоланди. Низомни эллигинчи давлат тасдиқлаган 1945 йилнинг 24 октябри БМТнинг расмий ташкил этилган куни ҳисобланади.

24 октябрь ҳар йили жаҳон буйи-

ра ёрдамида ҳал қилишлари лозим;

— давлатлар куч билан таҳдид қилиш ёки уни ишлатишдан узларини тийишлари лозим;

— Бирлашган Миллатлар Ташкилоти давлатларнинг ички ишларига аралашмайди;

— давлатлар Бирлашган Миллатлар Ташкилотига қумаклашишга ҳаракат қилишлари лозим.

ТАНИШИНГ: БИРЛАШГАН МИЛЛАТЛАР ТАШКИЛОТИ

ча Бирлашган Миллатлар Ташкилоти Куни сифатида нишонланади.

Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг мақсадлари қуйидагилардир:

— Дунёда тинчликни таъминлаш;
— миллатлар ўртасида дустона муносабатларни ривожлантириш;
— инсонлар ҳаётини яхшилаш учун биргаликда ҳаракат қилиш, дунёда йўқсизлик, касалликлар ва саводсизликни тугатиш, экологик бузилишнинг тўхтатиш ҳамда инсон ҳуқуқларига ва ҳамма учун асосий эркинликларга ҳурматни тақдирлаш;

Миллатларга ушбу мақсадларга етишишларини қўллаб-қувватлаш маркази бўлиш. Бирлашган Миллатлар Ташкилотига аъзо ҳар бир давлат ушбу ташкилотнинг Низоми асосида иш юритади. Бирор мамлакат БМТ аъзолигига ўтаётган бўлса қуйидаги қоидаларга амал қилиш мажбуриятини олади:

— ҳамма аъзо давлатлар узаро тенг;

— ҳамма аъзо давлатлар Низомга амал қиладилар;

— давлатлар узаро келишмовчиликларини тинч воситалар, музока-

Бирлашган Миллатлар Ташкилоти қандай ишларни амалга оширган?

— БМТ уруш хавфини олиш мақсадида 35 махсус тadbирлар ўтказган. Ҳар бир уруш, узаро низо-лар хавфи мавжуд давлатларда БМТнинг махсус комиссиялари иш олиб боради.

— 1951 йилдан бошлаб БМТ 30 миллиондан ортиқ қочоқларга ёрдам курсатган. Ҳозирги кунда БМТ 20 миллиондан ортиқ қочоқлар — асосан болалар ва аёлларга ёрдам курсатмоқда.

— 70 дан ортиқ мамлакатларда БМТнинг ривожланиш Дастури қашшоқликни йўқотиш ва барқарор тараққиётга ўтишда ёрдам берди.

— Жаҳон соғлиқни сақлаш ташкилоти орқали унлаб хавфли касалликларни бутунлай йўқотиш тadbирлари ўтказди.

1960 йилдан бошлаб болалар улимни яримига камайтириш ишига улкан ҳисса қўшди ва бошқалар.

Ҳозирги вақтда дунёдаги мавжуд 200 дан ортиқ давлатларнинг 185 таси (1995 йил март ойига) Бирлаш-

24 октябрь — Бирлашган Миллатлар Ташкилоти куни

ган Миллатлар Ташкилотининг аъзолари ҳисобланади. Ўзбекистон Республикаси ҳам 1992 йил 2 мартда БМТнинг тенг ҳуқуқли аъзоси бўлди. БМТга аъзо давлатлар жаҳон парла-

лият курсатадилар.

Дуненинг турли қитъаларида БМТнинг бўлимлари, турли комиссиялари жойлашган. Бирлашган Миллатлар Ташкилоти котибиятининг бош лавозимли шахси Бош котиб ҳисобланади.

Ўзбекистон Республикасида ҳам БМТнинг ваколатхонаси иш олиб бормоқда. БМТнинг Ривожланиш дастури (БМТРД), болалар фонди — ЮНИСЕФ, фан, таълим, маданият масалалари билан шугулланувчи бўлими ЮНЕСКО ва бошқа миссиялари Ўзбекистонда ҳам фаолият олиб бормоқда.

24 октябрда жаҳон жамоатчилиги Бирлашган Миллатлар Ташкилоти ташкил топган кунни кенг нишонлайди. Бизлар ҳам ушбу анъанага қўшилиб, БМТ фаолияти билан яхшироқ танишувимиз ва унинг жаҳонда тинчлик, тенг ҳуқуқчилик, соғлом муҳитни сақлаш борасидаги энг муҳим ишларига уз ҳиссамизни қўшишимиз лозимдир.

Азиз болалар! Бирлашган Миллатлар Ташкилоти ва унинг турли бўлимлари фаолияти ҳақида яна нималарни билмоқчисиз? Биз барча саволларингизга жавоб берамиз.

Ҳасан ТУРСУНОВ,
география фанлари
номзоди, ТошДУ
экология кафедраси
доценти.

«Ойнаи Жаҳон» — болаларга

Азиз ўқувчилар! Ўзбекистон телевидениеси 20—27 октябр кунлари сизлар учун қуйидаги кўрсатув, фильм ва мультфильмларни тайёрлади.

СЕШАНБА, 20 Октябр

Ўз.ТВ. 1

9.15. «Имом ал-Бухорий» видеофильм. 1-қисм.
10.05. Янги алифбони урганамиз.

10.35. «Санъат олами».
11.35. «Шоирлар — болаларга»
18.10. «Эски уй соҳиблари» мультфильм.

18.20. «Тилимиз ҳам Ватандир» болалар учун.

20.10. «Оқшом эртаклари».
21.05. «Акс садо».
21.35. «Имом ал-Бухорий таваллудининг 1225 йиллигига. «Имом ал-Бухорий» видеофильм премьераси 2-қисм.

Ўз.ТВ. 2

18.05. «Янги авлод» студияси намоиш этади.

Ўз.ТВ. 3

Тошкент канали.

18.10. Болалар учун. «Энди эртак бошланади».

ЧОРШАНБА, 21 Октябр

Ўз.ТВ. 1

Ўзбекистон телеканали.
10.05. Алифбо сабоқлари.
11.10. «Акс садо».
11.40. Болалар учун. «Сехрли оҳанглар».

12.05. Кундузги сеанс. «Парвоздаги турна» бадиий фильм.
18.10. Болалар учун. «Доно бо-бо даврасида».

19.05. «Тилга эътибор».
21.35. Имом ал-Бухорий таваллудининг 1225 йиллигига. «Имом ал-Бухорий» видеофильм премьераси 3-қисм.

Ўз.ТВ. 2

Ёшлар канали.

18.05. «Янги авлод» студияси намоиш этади.

«Уйна, бола-жон уйна».
«Мульттомоша».

Халқаро телеканал.

16.50. «Мультсайёра».

ПАЙШАНБА, 22 Октябр

Ўзбекистон канали.

Ўз.ТВ. 1

9.05 «Имом ал-Бухорий» видеофильм 3-қисм.

10.05. «Бизни кутар нурли манзиллар».

11.15. Болалар учун. «Остонадан бошланар дунё».

12.20. Кундузги сеанс. «Тақдир азал» бадиий фильм.

18.10. Болалар учун «Санъат гунчалари».

20.10. «Оқшом эртаклари».

21.20. «Имом ал-Бухорий» видеофильм. 4-қисм.

Ёшлар телеканали.

18.05. «Янги авлод» студияси намоиш этади.

Тошкент телеканали.

18.10. «Ёрилтош» мульттуплам.

Ўз.ТВ. 4

16.50. «Мультсайёра».

18.45. «Бинафша».

20.35. «Хайрли тун, кичкин-тойлар!».

ЖУМА, 23 Октябр

Ўз.ТВ. 1

9.05 «Ўзбектелефильм» намоиш этади. «Жавоҳирлар дунёси».

9.15 «Имом ал-Бухорий» видеофильм 4-қисм.

10.30. Немис тили.

12.05. Кундузги сеанс. «Отни ким эгарлайди». Бадиий фильм.

13.15. «Маржон» телевизион клуб.

14.10. «Яшил чироқ» телемусобақа.

18.10. «Икки жин» мультфильм.

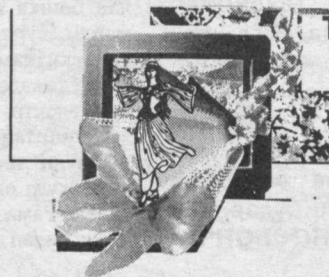
20.10. «Оқшом эртаклари».

18.05. «Янги авлод» студияси намоиш этади.

18.45 «Имом ал-Бухорий»

Тошкент телеканали.

18.10. «Ёрилтош» мульттуплам.

Ўз.ТВ. 4

16.50. «Мультсайёра».

18.45. «Масҳара-бозлар».

18.55. «Муъжизалар майдони».

ШАНБА, 24 Октябр

Ўз.ТВ. 1

9.35. «Имом ал-Бухорий» видеофильм 5-қисм.

10.20. «Шохрух» клуби.

11.00. «Умид» намоиш этади.

18.00. Аҳмад ал-Фарғоний таваллудининг 1200 йиллигига «Шарқдан

нур» видеофильм.

18.05. «Янги авлод» студияси намоиш этади.

18.45. «Имом ал-Бухорий»

18.05. «Янги авлод» студияси намоиш этади.

18.45. «Имом ал-Бухорий»

18.05. «Янги авлод» студияси намоиш этади.

18.45. «Имом ал-Бухорий»

18.05. «Янги авлод» студияси намоиш этади.

18.45. «Имом ал-Бухорий»

18.05. «Янги авлод» студияси намоиш этади.

18.45. «Имом ал-Бухорий»

18.05. «Янги авлод» студияси намоиш этади.

18.45. «Имом ал-Бухорий»

18.05. «Янги авлод» студияси намоиш этади.

18.45. «Имом ал-Бухорий»

18.05. «Янги авлод» студияси намоиш этади.

18.45. «Имом ал-Бухорий»

18.05. «Янги авлод» студияси намоиш этади.

18.45. «Имом ал-Бухорий»

мойиш этади. «Уй вазифаси».

«Ким эпчил-у, ким чаққон?».

15.10. «Синфдош».

15.40. «Синдбад» телесериал.

16.25. «Шабнам».

18.05. «Янги авлод» студияси намоиш этади. «Катта танаффус».

«Мульттомоша».

Ўз.ТВ. 3

18.10. «Кичкина деманг...»

Ўз.ТВ. 4-дастур.

9.05. «Эртакларнинг сехрли ола-ми».

ДУШАНБА, 26 Октябр.

Ўз.ТВ. 1

20.10. «Оқшом эртаклари».

18.05. «Янги авлод» студияси намоиш этади.

Ўз.ТВ. 3

18.30. Болалар учун мультфильмлар.

Ўз.ТВ. 4

16.50. «Мультсайёра».

18.45. «Кузмунчоқ».

СЕШАНБА, 27 Октябр

Ўз.ТВ. 1

10.05. Янги алифбони урганамиз.

20.10. «Оқшом эртаклари».

18.05. «Янги авлод» студияси намоиш этади. «Кувноқ учрашув», «Мульттомоша».

Ўз.ТВ. 3

18.10. Болалар учун «Энди эртак бошланади».

Ўз.ТВ. 4

16.50. «Мультсайёра».

20.35. «Хайрли тун, кичкин-тойлар».

Азиз болажонлар! Сизларга аталган курсатувларимиз ана шулардан иборат. Уларни қуриб, фикр ва мулоҳазаларингизни бизга ёзиб туринг.

Тоҳир МУЛЛАБОВ,
«Умид» бош
муҳарриратининг гуруҳ
раҳбари.

Болалар иштирокида содир этилаётган йўл транспорт ҳодисалари олдини олиш мақсадида шу кунларда Тошкент шаҳри бўйича «ДИҚҚАТ, ПИЁДА» тадбири ўтказилмоқда.

Кейинги пайтларда қоидабузар ҳайдовчиларга чора кўрилаяпти-ю, қоидабузар пиёдалар назоратдан четда қолиб ке-

ДИҚҚАТ, ПИЁДА!

тяпти. Чунки пиёдалар ҳам йўл ҳаракати иштирокчиларидир.

Йўл ҳаракати қоидаларини ҳали тўла билмайдиган, биринчи синфга қадам қўйганларимизни уйдан мактабгача мактабдан уйгача бўлган йўналишларини йўл ҳаракати қоидаларига амал қилган ҳолда

тўғри кўрсата билайлик. Бу билан энг аввало уларнинг ҳавфсизлигини, қолаверса ўзимизнинг тинчлигимизни таъминлаган бўлармиз.

1 кунда, яъни 24 соатнинг 16 соатини ота-она ихтиёрида, уч соатини ўртоқлари орасида, қолган беш соатини мактабда ўқитувчилар ихтиёрида ўтказа-

диган жажжилар ўртоқлари даврасида ёки кўчада, сайлгоҳларда ота-она ва ўқитувчилар назоратида бўлишсин.

Болалар иштирокидаги йўл транспорт ҳодисаларини олдини олишда нафақат ота-она ёки мактаб ўқитувчилари балки уларнинг тенгдош, дўстлари ҳам катта ўрин тутишади.

ҚОИДАНИ БЎЗИШДИ

Юнусобод туманидаги 42-мактаб ўқувчиси А. Ким мактабдан қайтаётганида София кучасини кесиб ўтмоқчи бўлади. Натижада, Р. Султонқулов бошқарувидаги «ТИКО» давлат рақами 1 0Л 4306 автомашинаси уни уриб юборди. Бола оғир тан жароҳати олиб 14-шаҳар клиник касалхонасига ётқизилди. Суриштирув натижалари шуни кўрсатдики болакай серкатнов кучанинг мумкин бўлмаган жойидан ўтган...

Яна шундай ҳодиса Яккасарой тумани. У. Носир кучаси 35-уй қаршисида ҳам бахтсиз ҳодиса содир бўлди. 40-мактабнинг 4-синф ўқувчиси С. Бабаяровани М. Шарипов бошқарувидаги «ТИКО» давлат рақами 10 В 9682 автомашинаси уриб юборди. Оқибатда ўқувчи оғир тан жароҳати олиб касалхонага ётқизил-

ди.

Яна бир гап: Баъзан катталар турмуш ташвишлари билан овора бўлиб, ўз фарзандлари тарбияси билан қизиқмай қўйишади. Дарсдан бушаган фарзандларининг нима билан шуғулланишаётганлигини суриштиришмайди. Назоратсиз қолган болажонларимиз ўз уйларидаги автомашиналарни катта кўчаларга ҳайдаб чиқиб, йўл ҳаракати қоидабини билмай, мудҳиш воқеалар келиб чиқишининг сабабчиларига айланмоқдалар. Масалан, Бектемир туманидаги Б. Нозим кучаси 72-уйнинг 8-хонадониди яшовчи 16 ёшли В. Примаков отасига тегишли МОСКВИЧ» автомашинасини ҳайдаб чиқиб, майда тўқнашув содир қилади. Натижада тан жароҳати олиб, йўл ҳаракати қоидаларини билмасдан машина бошқармаслик кераклигини тушуниб етди.

Мактабдан қайтаётсам кўшнимизнинг эшиги олдида жудаям кўп одам йиғилиб турган экан кейин билсам, биздан уч синф юқорида ўқийдиган Одилни машина уриб юборибди.

Бу воқеани бобомга айтиб бердим. Бобом олтмиш беш ёшдалар. Уларнинг «Волга» машиналари бор. Ҳозир ҳам ўзлари ҳайдайдилар. Айтишларича, 45 йилдан бери енгил ма-

-Бобожон бунинг сабаби нима? -деб сурадим.

Улар эса:

-Баъзи ҳайдовчилар ДАН ходими йўқ ерларда кўпинча светофорнинг қизил чирогини ҳам менсишмайди. Ахир, «кўза кунда эмас, кунда синади». Кўп вақтларда ҳайдовчи-ю, пиёдаларнинг шошма-шошарликлари оқибатида бахтсиз ҳодисалар рўй бериши мумкин, - хаёлга

толдилар бобожоним.

Яна қўшимча қилиб қўшиб қўйдилар: «Сен катта бўлсанг, йўл қоидабини яхшилаб ўрганиб олсанг, рулни сенга топшираман» — Мен бобожонимнинг гапларидан жуда-жуда хурсанд бўлдим. Ахир ким ҳам машина ҳайдашни севмайди дейсиз? Рулни бошқара туриб «Би-биб» «Йўлни бушатинг, «Волга» келяпти», — деб машинани ҳайдашга нима етсин.

Айни кунларда эса «Тонг юлдузи» газетасида берилаётган «Светофор» саҳифасини қизиқиб ўқиб бораёпман. Бу саҳифа орқали кўп нарсаларни билиб олдим.

Искандар ОДИЛОВ,
Тошкент шаҳар,
Ҳамза туманидаги
206 -мактаб ўқувчиси.

Таҳлилларга мурожаат қиладиган бўлсак шу йилнинг тўққиз ойи мобайнида болалар иштирокидаги йўл транспорт ҳодисалари 482 та, ҳалок бўлганлар 22 та, тан жароҳати олганлар 484 тани

кўрсатади.

Йўл транспорт ҳодисалари ҳафтанинг шанба ва якшанба кунлари, кўпроқ, куннинг иккинчи ярмида яъни, 14.00 дан 18.00 гача бўлган даврда, ёши бўйича 7 дан 11 ёшгача бўлган

ЙЎЛ ҚОИДАСИ — УМР ҲОИДАСИ

болалар ўртасида содир бўлаяпти.

Аксарият, ҳолларда уларнинг эҳтиётсизлиги, йўл ҳаракати қоидаларини яхши билмасликлари, билсаларда, унга тўла амал қилмасликлари бўлиб чиқди. Шундан хулоса қилиб айтиш керакки, йўлларда хоҳ пиёда бўлсин, хоҳ машинада бўлсин, йўл ҳаракати қоидаларига қатъий риоя қилган ҳолда жуда эҳтиёткорлик билан ҳаракатланиш лозим.

Йўл ҳаракати қоида-сига риоя қил, Акс ҳолда шикастланишинг ҳеч гап эмас.

Саҳифани Тошкент шаҳар ИИББ ДАНБ Тарғибот бўлими нозири, милиция катта лейтенанти Шухрат ЭРГАШЕВ тайёрлади.

Элвира Отамуротова
Тошкентдаги жаҳон тиллари лицейида ўқийди. Бу йил ўнинчи синфда. Инглиз тилини босим ўрганипти. Оилада тўнгич фарзанд.

«Элвира» немисча исм экан. Бу исмининг эгаси луғавий маъносини билмайди, аммо қайсидир газетада эълон қилинган мақолада: «Бир шайтон билан фаришта қўшилса, Элвира пайдо бўлар экан», деди. Эҳтимол шундайдир. Умуман, шайтон ҳам фаришта. Фақат у жаннатдан қувилган фаришта.

— Эсингизда қолган илк хотира нима?

— Садоқат исмли аммам мени опичлаб кўтариб юрардилар. Унда икки ёки уч яшар бўлсам керак. Мен уни, у эса мени яхши кўрардик. Боғчамга олиб борарди, сайр қилдиарди. Эртақлар айтиб берарди. Кейин, ўзининг дарслик китобларидаги жавобларни

СТЮАРДЕССА БЎЛСАНГИЗ...

худди ўқитувчисига ҳисобот бераётгандек менга бошдан оёқ айтиб берарди. Мен тушунмасам ҳам жимгина кулоқ солиб ўтираверардим. Мактабда яхши ўқирди. Олий маълумот олди.

— Қайси фанлардан яхши ўқийсиз?

— Она тили ва адабиёти, рус тили ва адабиёти, физика, биология.

— Дискоотекага борасизми?

— Бошқалар боради-ю, лекин мен бормайман.

— Нега бормайсиз? Рақсга тушишни билмайсизми ёки...

— Қизиқ-

майман. Унақа жойлар ёқмайди. Уйда рақсга тушиб юраман.

Магнитофон эшитиб ўтириб, дарс тайёрлайман.

— Дугоналарингиз дискотекага борадими?

— Кўпчилиги боришади.

— Нималарни гапириб беришади. Таассурот зўр бўлса керак?

— «Вой, беқор бормади-

нг! Зур бўлди! Шунақа-шунақа ашулалар эшитдик, шунақа-шунақа нарсалар едик!» дейишади. Баъзан «Йигитим билан бордим! Рақсга тушдик... Таксига ўтказиб юборди...» деб ҳам мақтаниб қолишади.

— Дискотекага бормайдиган қанақа қизлар?

— Яхши қизлар.

— Қишлоқироқми?

— Йўқ, Тошкентлик.

— Кечирасиз-у, қишлоқидеганда жўғофий эмас, ахлоқий маънони назарда тутгандим...

— Улар маданиятли, «аълочи».

— Неча

Танишув

ўғил бола бор?

— Ўнта.

— Маҳаллада-чи?

— Санамаганман. Кўп.

— Келажакда таржимон бўласизми?

— Йўқ, стюардесса бўламан.

— Нима учун?

— Билмадим. Чет элларни кўришни истайман.

— Дўстларингиз кўпми?

— Кўп.

— Пахта терганмисиз?

— Беш ёшимда, Хоразмда терганман.

— Маззами ё қийинми?

— Билмайман.

— Яна нималарга қизиқасиз?

— Мактабда мени Юлдуз Усмонова дейишарди... Қушиқ айтаман.

— Ростданми?!

Сўхбатимизнинг давомини келгуси сонда ўқийсиз.

БОЛА БАХШИ

Аброр ХАЙРАТ

АЗИЗ ЮРТДОШИМ

Осмон илми нима,
тараққиёт не?
Юлдузлар нимадир,
кенг коинот не?
Гар билмоқ бўлсангиз ама-
лиётни,
Аҳмад отлиғ фидо —
Фарғонийдурман.

Урганмоқ мақсад, маёғим,
Зухроларни курди утли
қароғим,
О, Мисрда қолиб кетди
тупроғим,
Юлдузларга шайдо —
Фарғонийдурман.

Фарғона Ватаним, шарафим
шоним,
Бағдодда хизматлар
қилган замоним,
Қоҳирада топдим Нилнинг
жавобин,
Сир юртига фидо
Фарғонийдурман.

Алжабрга умрим бахшида
этдим,
Жугрофия ҳақда китоблар
битдим.
Самога боғланиб заминдан
кетдим

ЎЗИМ ҲАҚИМДА

Мен Аброр Ҳайрат (Отақўзиев) 1982 йил Фарғона вилоятининг Бувайда туманидаги Жилва қишлоғида таваллуд топдим. Далам Абдували Отақўзиев Наманган вилояти АТП-2 автокорхонасида шофёр бўлиб ишлайди. Аям Гулсора Отақўзиева кутубхона мудираси. Аввал ўрта мактабда таҳсил кўрдим. 1993 йил туманимизда ташкил этилган лицейда ўқий бошладим. Менинг адабиёт соҳасига кириб келишимда шу лицей ўқитувчиси — «Овозсиз сўхбат» китобининг муаллифи ШУҲРАТ НЕЪМАТИнинг ўрни катта бўлди. Устозимнинг берган билимлари мени бутун Тошкентга, яъни Алишер Навоий номидаги Нафис санъат лицейига етаклаб келди. Мен ҳозир лицейнинг иқтисод гуруҳида ўқимокдаман.

Фалак бағрига жо —
Фарғонийдурман.

Илми нужум ҳақда китоблар
битдим,
«Самовий ҳаракатлар» ичра
утдим,
«Юлдузлар ҳақида фан»
айтиб кетдим,
Фанларга ошино —
Фарғонийдурман.

БОШОҚ

Бугдойнинг бандига чирмашиб
маҳкам,
Қуёшнинг юзини топган
печаклар.
Хурлининг келади, бутун
во ажаб,
Бошоқлар устида очмиш
чечаклар.

Ҳасратинг ёмғирлар тушунмас
сира,

Бизнинг тугарак

Миянгга вулқонлар тепар
бетиним.
Жаҳлинг тулдирди ақлинг
урнини,
Дилингга хиенат этади
тилинг.

Шафқат сурамайсан
шафқатларингдан,
Минг бора кечасан —
мурувват боқий.
Тулдириб беради косаларин-
гни,
Ҳаёт деб аталмиш бегараз
соқий.

Сабрингнинг тоғларин
туясан тишда,
Идрокинг сойлари, етмас
денгизга.
Бугдойдек эгасан олтин
бошингни
Кеча пойингга бош
урган юзсизга.

Устоз ижоди

ИСТИҚБОЛГА ТАШАККУР

Мен бир оддий — мураббий холос,
Мақтанишни билмас юрагим.
Содда дилга ошиқлигим рост,
Ростгўйликда қотган энгагим.

Баланд парвоз гапни билмайман.
Кўпик сўзлар жонимга ёқмас.
Енгил яшаш орзу қилмайман,
Бу азиз бош Сийқа-Саёқмас.

Ҳақиқатнинг ушлаб этагин
Йўл оламан олис-олисга
Баъзи авлод — дардли эртагин
Эшитган он кетаман зилга.

Бўхтончини, ўжар — қўрқоқни
Саволлар эл бурро тил билан.
Қўли қадоқ юккаш ўртоқни
Ардоқлайди халқим дил билан.

Янги таълим шуур боғидан
Илм оламиз ўсиб тафаккур.
Диллар равшан бахт чироғидан
Истиқлолга юз бор ташаккур!

Обид РАСУЛ

ТОНГ ЮЛДУЗИ

Муассислар:

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ДАВЛАТ МАТБУОТ КҮМИТАСИ
ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ХАЛҚ ТАЪЛИМИ ВАЗИРЛИГИ,
«СОҒЛОМ АВЛОД УЧУН»
ХАЛҚАРО ХАЙРИЯ ЖАМҒАРМАСИ

Бош муҳаррир: Умида АБДУАЗИМОВА

ТАҲРИР ХАЙЪАТИ:

Жаббор РАЗЗОҚОВ, Гулнора
ЙУЛДОШЕВА, Ҳотам АБДУ-
РАҲИМОВ, Икқилоб ЮСУПОВА,
Далахон ЁҚУБОВ, Иноят
АБДУСОАТОВА, Суннатилла
ҚУЗИЕВ, Мукаррама МУ-
РОДОВА, Феруза ОДИЛОВА.

«ЁШИҚТИСОДЧИ»

ИЛОВАСИНИ ТАЙЁРЛАГАНЛАР:

Музаффар ПИРМАТОВ,
Равшан ҚАМБАРОВ,
Маҳлиё МИРСОАТОВА,
Гулнора МУҲАМЕДОВА.

IBM компютерида терилди ва
саҳифаланди. Офсет усулида
босилди. Ҳажми 1 босма табоқ.
Буюртма — Г-0411.
46.496 нусхада босилди.
Қоғоз бичими — А-3.
Босишга топириш вақти 19.00.
Топширилди — 21.00.
Навбатчи Феруза ОДИЛОВА

Руйхатдан ўтиш тартиби
№ 000137
Маъзилар: 700083,
Тошкент шаҳри,
Матбуотчилар кучаси,
32-уй.
• Нашр курсаткичи: № 64563
• Телефон:
• 1-33-44-25
• 1-36-57-91
• 1-36-54-210